

Jadwiga Lukas
Krystyna Onak

Do dzieta!

PODRĘCZNIK DO PLASTYKI
DLA KLASY CZWARTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Twoje mocne strony

Droga Nowa Ero,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki sprzedawane są **po tej samej (albo wyższej) cenie** co regulame książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę (o ironio), w której papier nie jest beczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

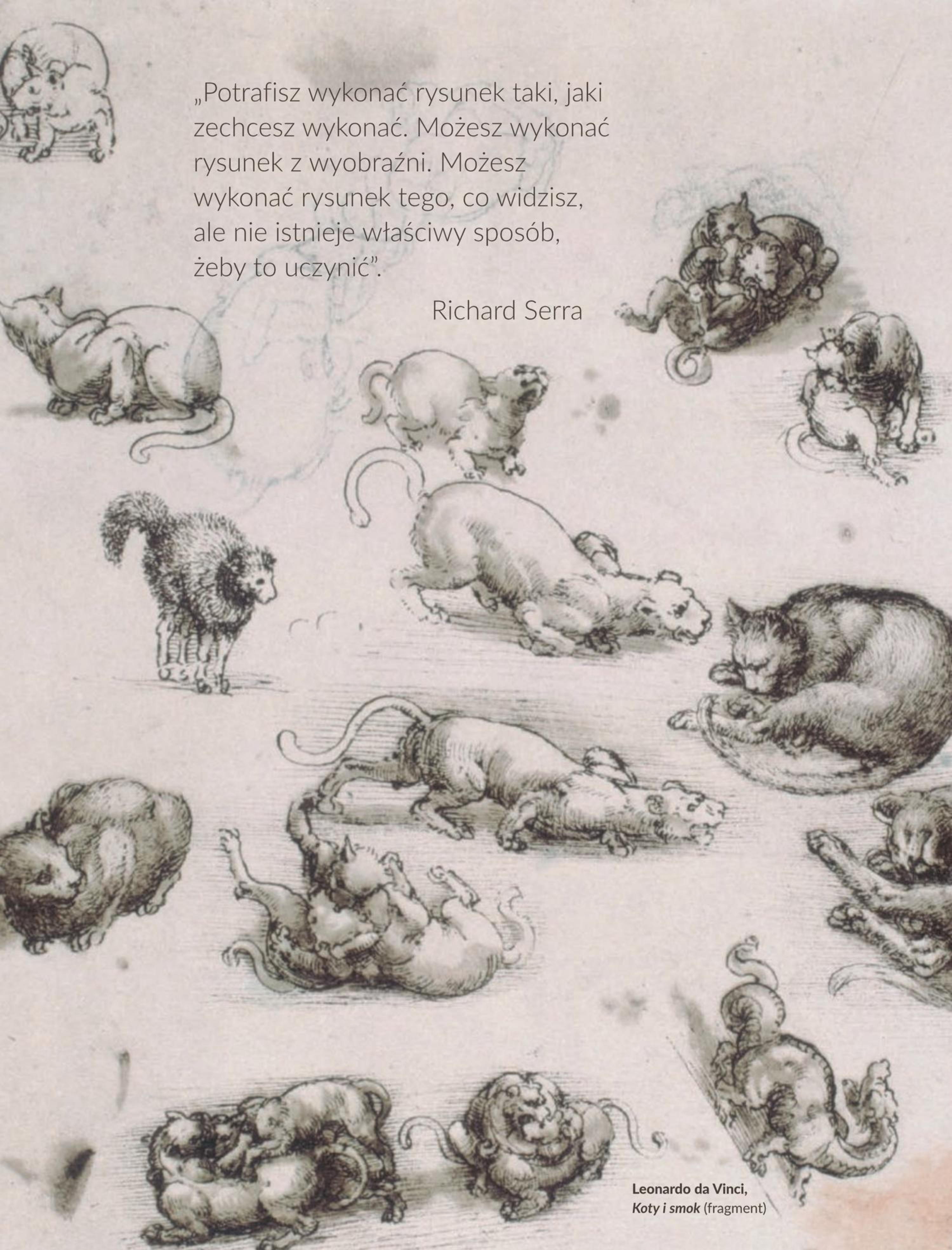
Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

Spis treści

■ Co widzimy i jak to pokazać?	6
■ ABC sztuki	8
■ Linia i punkt	12
Do dzieła! Niesamowite zwierzę	16
Poznaję i zwiedzam – Linie i punkty a sztuka prehistoryczna	18
■ Plama	20
Poznaję i zwiedzam – Płaskie plamy barwne a sztuka Egiptu	24
■ Barwa	26
Barwy podstawowe i pochodne	27
Barwy dopełniające i złamane	30
Do dzieła! Mieszkańcy morskich głębin	31
Barwy ciepłe i zimne	33
■ Techniki rysunkowe	35
Do dzieła! Magiczne drzewo	38
■ Techniki malarskie	40
Technika akwarelowa	41
Techniki temperowa i plakatowa oraz gwasz	43
Do dzieła! Krajobraz z wymarzonej wycieczki	44
Technika pastelowa	46
Do dzieła! Egzotyczny ogród	47
Pozostałe techniki malarskie	49
Poznaję i zwiedzam – Różne techniki malarskie a sztuka antyczna	50
■ Techniki mieszane	52
Farby wodne i pastele	52
Malowanie i drapanie	53
Kolaż	54
Do dzieła! Nieznana planeta	55
■ To warto zobaczyć – Zabytki małych ojczyzn	58
■ Tworzę przez cały rok – Dekoracje i upominki na różne święta	60
■ Słowniczek plastyczny	61
■ Spis reprodukcji	64

„Potrafisz wykonać rysunek taki, jaki zechcesz wykonać. Możesz wykonać rysunek z wyobraźni. Możesz wykonać rysunek tego, co widzisz, ale nie istnieje właściwy sposób, żeby to uczynić”.

Richard Serra

Leonardo da Vinci,
Koty i smok (fragment)

Jak korzystać z podręcznika?

Podręcznik „Do dzieła! 4” zaznajomi Cię z podstawowymi elementami abecadła plastycznego, takimi jak linia, punkt, plama i barwa, a także z wybranymi technikami rysunkowymi, malarskimi oraz mieszanymi, z których możesz korzystać w swojej twórczości. Pomoże zrozumieć, czym jest sztuka, jakie rodzaje twórczości nas otaczają i gdzie można napotkać ich przykłady. Ciekawe reprodukcje ułatwią zrozumienie nowych zagadnień, a różnorodne ćwiczenia pomogą w doskonaleniu Twoich umiejętności i poszukiwaniu pomysłów na działania plastyczne.

O tym się dowiesz informuje, czego nauczysz się na danej lekcji.

Ciekawi sztuki to odpowiedzi na interesujące pytania dotyczące twórczości artystycznej.

Różnorodne **Ćwiczenia** rozwiną Twoje umiejętności plastyczne.

Poznaję i zwiedzam to informacje na temat epok i stylów w sztuce oraz muzeów gromadzących pochodzące z nich dzieła.

Sztuka wokół nas

zawiera wiadomości na temat ciekawych zjawisk artystycznych, które możesz zaobserwować w codziennym życiu.

Podsumowania **Czy już wiesz?** ułatwią powtórzenie zdobytej wiedzy.

Strony zatytułowane **To warto zobaczyć** informują o wybranych miejscach w Polsce, w których można obejrzeć różnorodne zabytki, w tym także te związane ze sztuką Twojego regionu.

Do dzieła! to ciekawe pomysły na prace plastyczne oraz wskazówki dotyczące różnorodnych sposobów ich wykonania.

Słowniczek plastyczny zawiera wyjaśnienia pojęć z dziedziny sztuki, które pojawiają się w tekście.

Tworzę przez cały rok to propozycje prac plastycznych związanych z różnymi świętami.

Znaki przy fotografiach dzieł sztuki informują o:

- narzędziach rysunkowych i podłożu,
- technice malarskiej i podłożu,
- materiale rzeźbiarskim,
- technice mieszanej,

- wymiarach dzieła,
- miejscu, w którym znajduje się dzieło,
- czasie, w którym powstało dzieło.

Co widzimy i jak to pokazać?

Różnorodne widoki znane nam z codziennego życia, na przykład ulicę z domami i drzewami, można pokazać w pracach plastycznych jako zbiór obiektów znajdujących się na określonym tle. Każdy z tych elementów ma swoje charakterystyczne cechy, które poznajemy za pomocą wzroku, a czasem też dotyku: kształt, powierzchnię, barwę. W pracach plastycznych możemy przedstawić te właściwości obiektów rzeczywistych oraz elementów z wyobraźni za pomocą środków składających się na **język plastyki**, czyli na **plastyczne abecadło**.

Poznanie tego abecadła pomoże nam zrozumieć, że w czasie wykonywania prac plastycznych ważne jest nie tylko to, co chcemy pokazać, lecz także sposób, w jaki to robimy. Opanowanie zasad posługiwania się językiem plastyki pozwoli na samodzielne tworzenie.

O tym się dowiesz

- Czym jest język plastyki?
- Jakie są elementy abecadła plastycznego?

■ Elementy abecadła plastycznego

Linia

Kontur

Kształt

Plama

Barwa

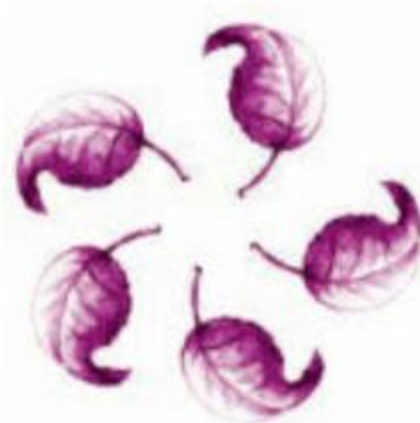
Gama barwna

Walor

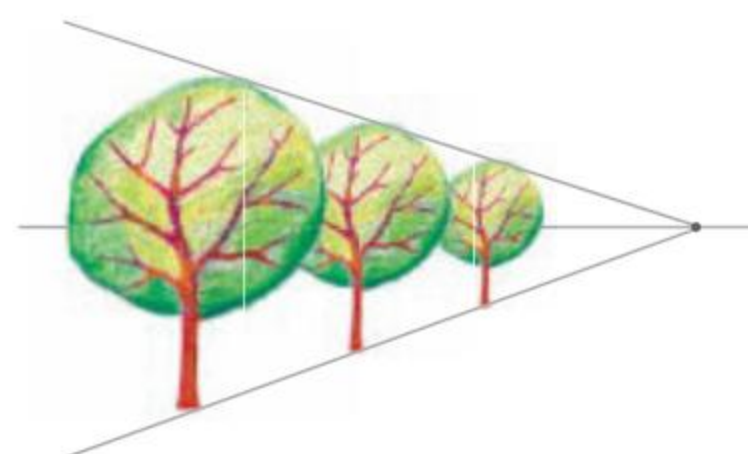
Faktura

Kompozycja

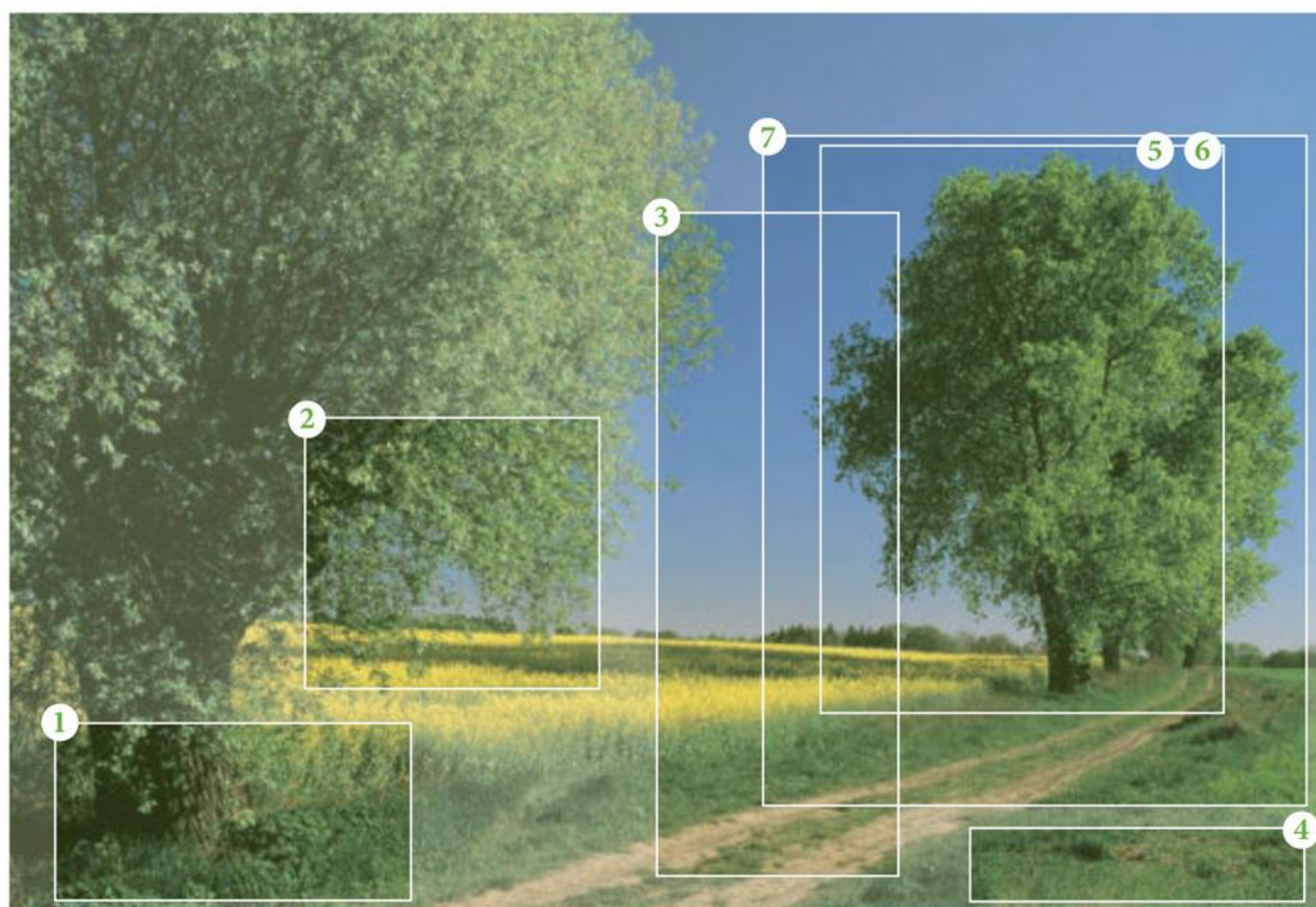

Światłocień

Perspektywa

■ Abecadło plastyczne a otaczający nas świat

Plamy walorowe tworzące światłocien

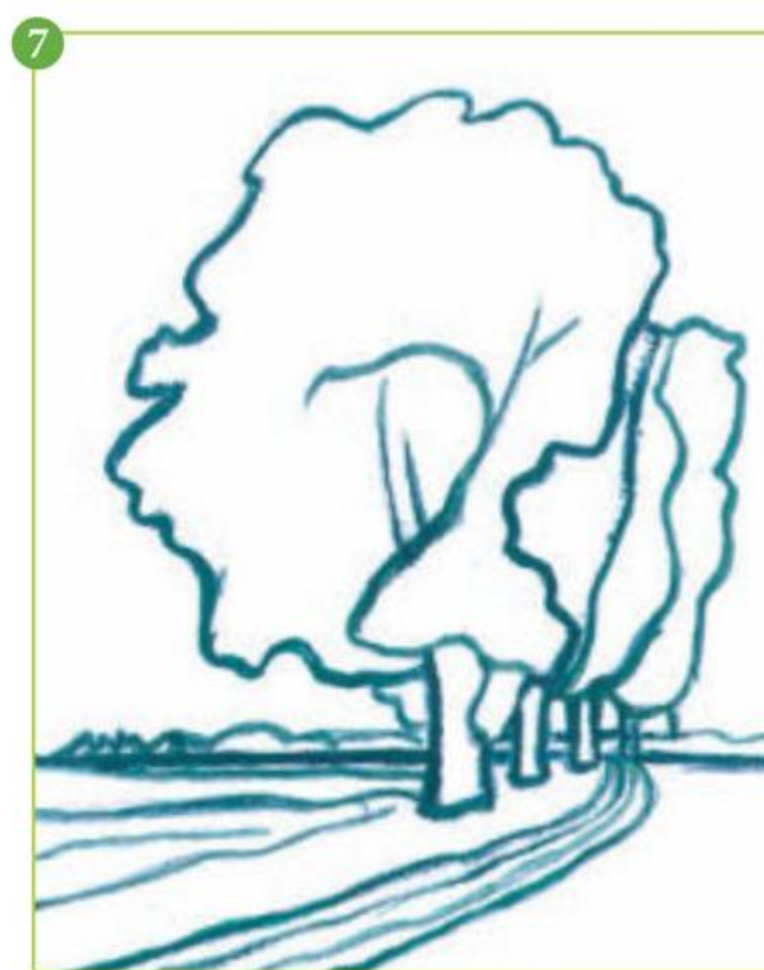
Linia

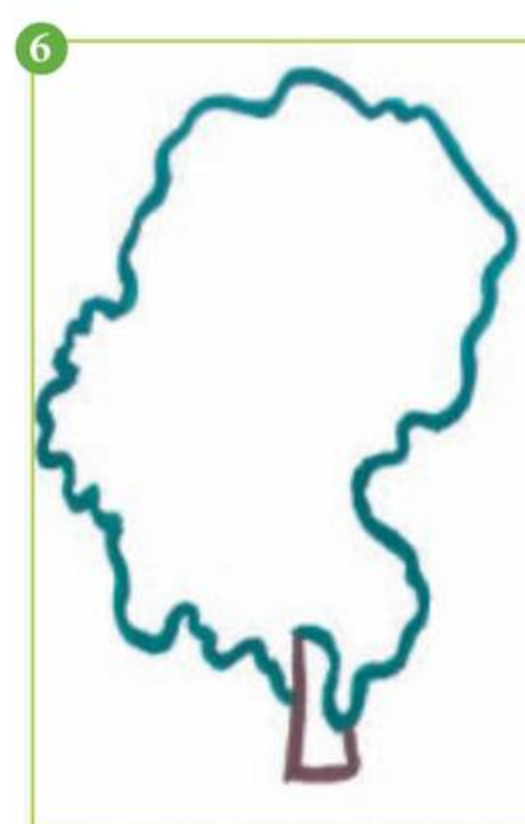
Faktura

Gama barwna

Kompozycja i perspektywa

Kontur wyznaczający kształt

Fragment plamy o barwie zielonej

Czy już wiesz?

- Abecadło plastyczne to inaczej język plastyki, czyli sposoby ukazywania w pracach plastycznych elementów wymyślonych i rzeczywistych: ich kształtów, powierzchni i barw.
- Na abecadło plastyczne składają się: linia, kontur, kształt, plama, barwa, gama barwna, walor, faktura, kompozycja, światłocien i perspektywa.

ABC sztuki

■ Sztuka i tworzenie

Sztuką nazywamy twórczość artystów i jej efekty. Większość z nas czasami tworzy, czyli wykonuje prace plastyczne. Gdy ukazujemy fragmenty otaczającego świata, próbujemy odnaleźć taki sposób wykorzystania języka plastyki, który pozwoli nam wyrazić emocje i przekazać ważne dla nas treści. Poprzez twórcze działania dążymy do wywołania uczuć w odbiorcach. Wykonujemy ładne, niezwykle prace, aby uczynić świat ciekawszym. Jesteśmy w tym podobni do artystów – zaczynamy od własnego pomysłu, podejmujemy działanie i widzimy jego skutek.

Jednak tylko wyjątkowe, niepowtarzalne efekty ludzkiej twórczości można nazwać **dziełami sztuki**. Uznano je za piękne, dobrze wykonane, zaskakujące i pomysłowe. Zostały stworzone w nowy, niespotykany dotąd sposób i do dziś są podziwiane.

■ Jakie rodzaje twórczości nas otaczają?

Wszystkie dzieła sztuki możemy podzielić na takie dziedziny, jak: **rysunek, malarstwo, grafika, rzeźba, architektura, sztuka użytkowa i nowe formy sztuki**. Sztuką jest także **fotografia i film**.

O tym się dowiesz

- Czym jest twórczość?
- Jakie przedmioty i działania plastyczne można nazwać dziełami sztuki?
- Jakich wyróżnia się dziedziny sztuki?
- Gdzie można oglądać dzieła sztuki?

Marc Chagall

[czytaj: mark szagal],

Zakochani z Vence

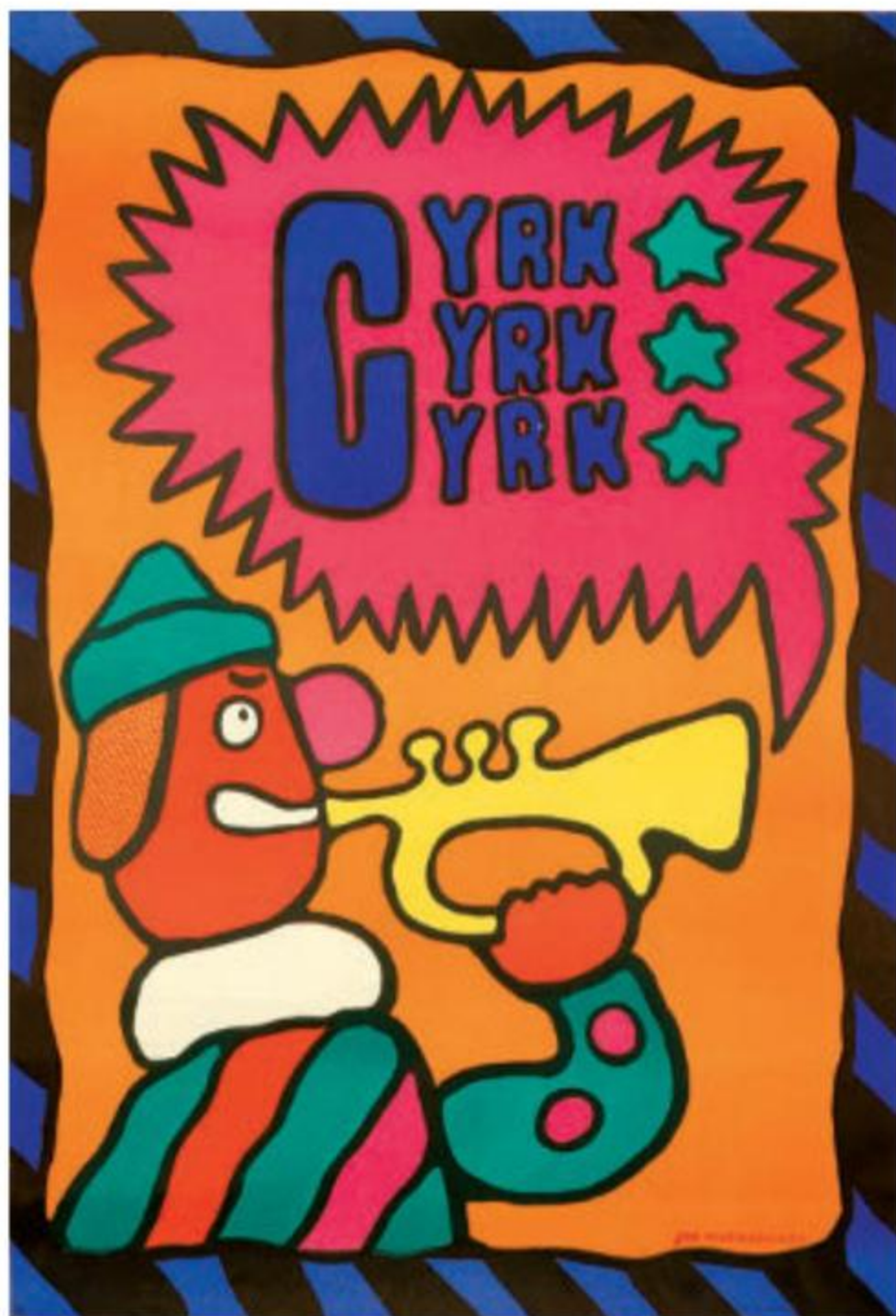
[czytaj: wąs]

Obrazy malujemy na papierze, płótnie lub desce, nakładając na nie farby w różnych kolorach. **Rysunki** tworzymy na papierze ołówkiem lub innymi narzędziami, na przykład kredkami czy węglem.

 farby olejne
na płótnie

 71 x 99 cm

 XX wiek

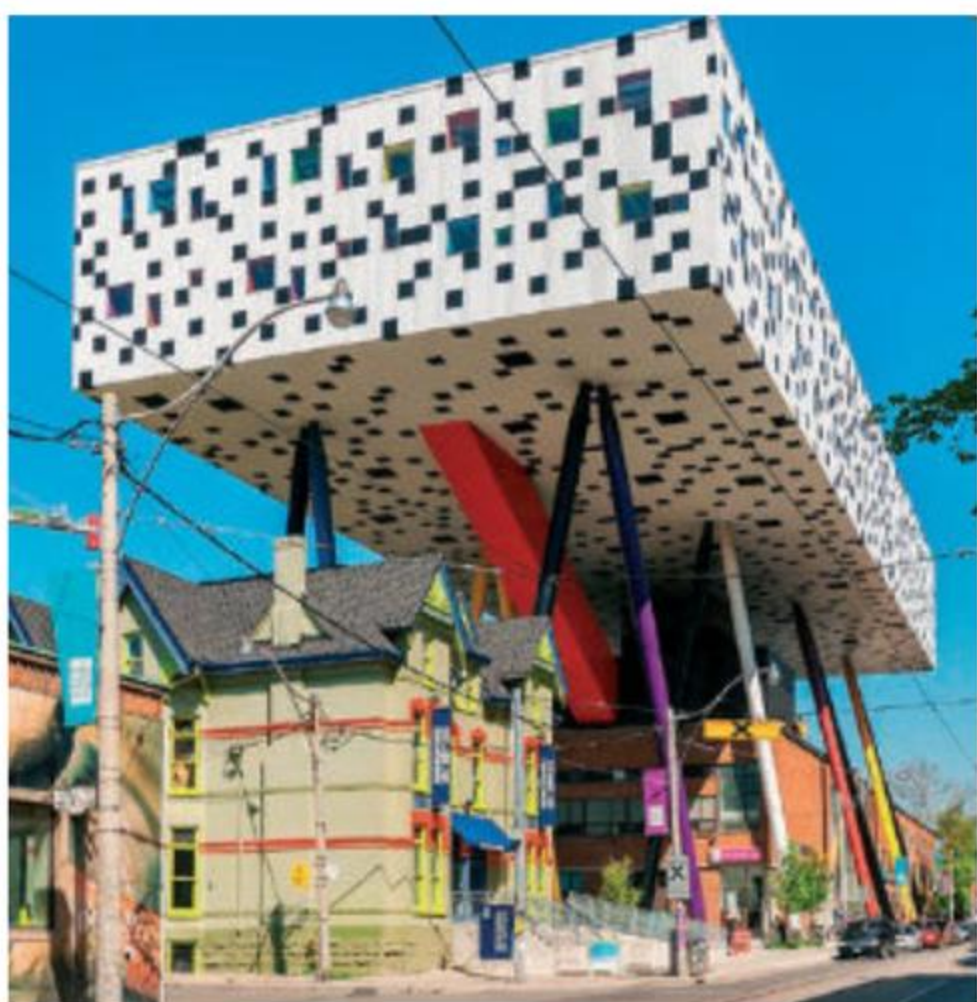
Jan Młodożeniec, plakat *Cyrk*

W grafice artyści odciskają, na przykład na papierze, ślady wyryte wcześniej na specjalnych płytach i pokryte farbą. Grafiki – ilustracje w książkach, komiksy, plakaty czy okładki płyt – powstają również w specjalnych programach komputerowych.

Fotografia z filmu *Alicja w Krainie Czarów* w reżyserii Tima Burtona [czytaj: bartona]

Wytwory takich dziedzin sztuki jak **fotografia** czy **film** powstają dzięki użyciu skomplikowanych sprzętów: aparatów fotograficznych, kamer i komputerów. Można powiedzieć, że zdjęcie to obraz stworzony za pomocą urządzenia, a film jest obrazem z dodatkiem ruchu i dźwięku.

Budynek Centrum Wzornictwa Sharp [czytaj: szarp] w Toronto

Architekturą są wszystkie budynki i wnętrza, a także parki, ulice czy całe miasta. Budowle mają głównie zastosowanie praktyczne, ale wiele z nich to jednocześnie dzieła sztuki.

Alexander Calder [czytaj: aleksander kalder], rzeźba *Orzeł*, Park Olimpijski w Seattle [czytaj: sijatl]

Rzeźby to kształty w przestrzeni, więc możemy obejrzeć je z różnych stron. Artyści wykuwają posągi z kamienia, rzeźbią w drewnie lub lepią z gliny w sposób podobny do tworzenia figurek z plasteliny. Rzeźby można także odlewać z różnych metali.

Waza Wedgwood
[czytaj: łedźłud],
Anglia, XVIII wiek

Malwina Konopacka,
wazon OKO,
Polska, XXI wiek

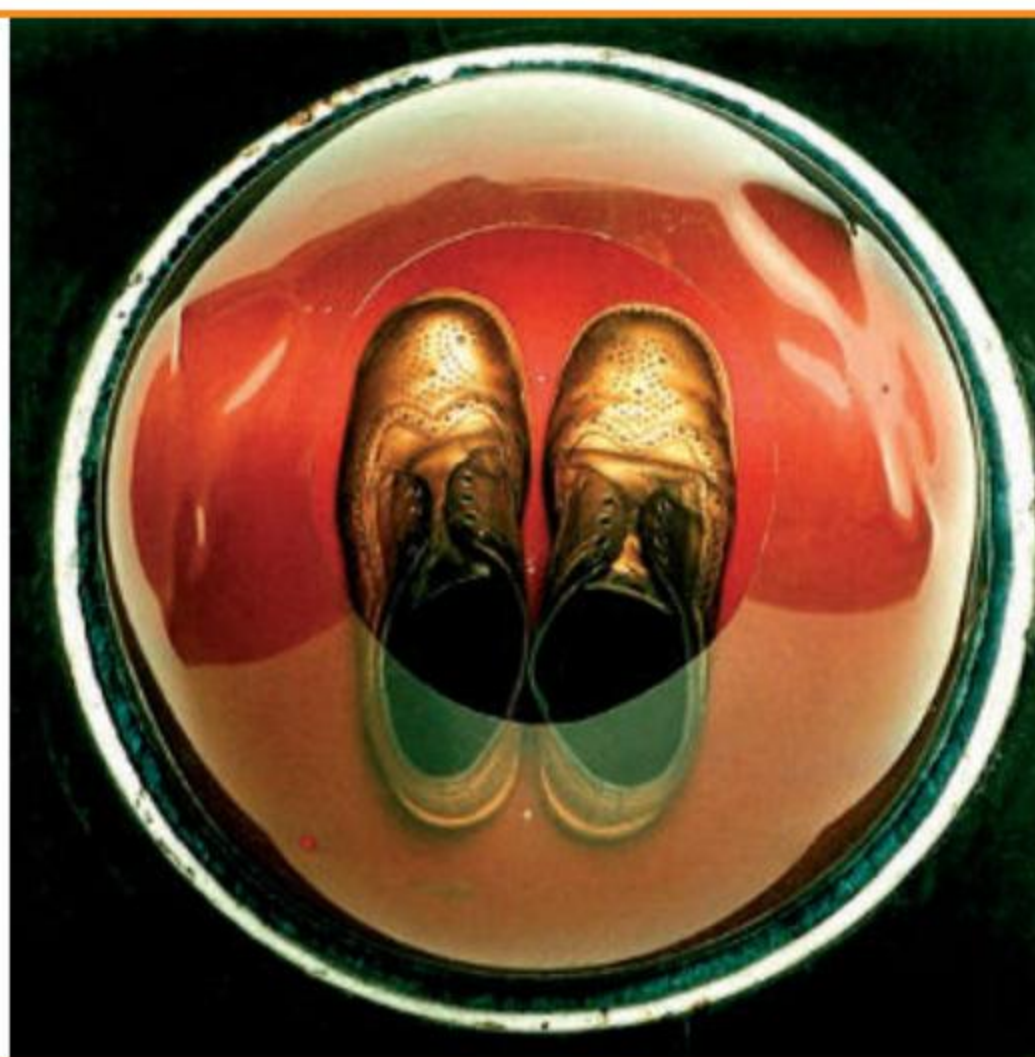
Do **sztuki użytkowej** zaliczamy wszystkie przedmioty, urządzenia i narzędzia, którymi posługujemy się na co dzień – od krzesła, lodówki i naczyń przez telefon czy długopis aż po biżuterię. W ciągu wieków wygląd otaczających człowieka przedmiotów, nawet tych o tym samym przeznaczeniu, bardzo się zmieniał. Wytwory sztuki użytkowej są nam niezbędne do wykonywania codziennych zajęć, ułatwiają życie i umilają wypoczynek, a ponadto cieszą oko wyglądem.

Ciekawi sztuki

Czy wszystkie dzieła łatwo nazwać?

Istnieją dzieła, które nie są przykładami malarstwa, rzeźby ani żadnej innej z dziedzin sztuki, ponieważ łączą w sobie cechy kilku z nich. Zaliczamy je do nowych form sztuki. Dzisiejszy widz może oglądać między innymi obrazy z przymocowanymi naczyniami, rzeźby składające się z włączonych telewizorów i obiekty zbudowane z przedmiotów codziennego użytku, a nawet może znaleźć się wewnątrz przestrzennego dzieła złożonego z niezwykle elementów.

Władysław Hasior, *Moje złote buty*, XX wiek

Ćwiczenie

Stwórz model miasta, wnętrza budynku lub przedmiotu użytkowego. Wykorzystaj pudełka, worki i papierowe torebki. Ułóż wybrane elementy na podkładce z tektury, a następnie przymocuj je do podłoża za pomocą kulek plasteliny lub kleju. Możesz pomalować wybrane fragmenty pracy. Na zakończenie sfotografuj albo sfilmuj gotowy model z kilku stron – zaobserwuj, jak zmienia się widok obiektu na kolejnych zdjęciach lub w nagraniu.

Co będzie potrzebne?

pudełka, papierowe i plastikowe torebki, tektura, plastelina, klej, farby, pędzel, naczynie na wodę, aparat fotograficzny

■ Gdzie znaleźć sztukę?

W dawnych czasach cenne dzieła sztuki przechowywane były w skarbcach oraz w zamkach królów i możnowładców. Zwykli ludzie oglądali obrazy i rzeźby jedynie w kościołach.

Dziś możemy odwiedzić **muzeum**, **galerię sztuki** czy **centrum sztuki współczesnej** – wybrać, czy chcemy obejrzeć dzieła sztuki dawnej czy najnowszej, plakaty czy rzeźby. Fotografie przedstawiające twórczość artystów z różnych zakątków świata znajdują się w książkach i na stronach internetowych.

Ćwiczenie

Wybierz się na wycieczkę po Twojej okolicy i wykonaj zdjęcia lub rysunki najciekawszych – Twoim zdaniem – przedmiotów, budynków czy malowideł na ścianach budowli. Wspólnie z koleżankami i kolegami z klasy przygotujcie wystawę Waszych prac.

Sztuka wokół nas

Przykładami dzieł sztuki, które można spotkać na ulicach miast, są **murale** i **graffiti**. Do ich tworzenia używa się farb i wałków albo szablonów i farb w sprayu. W Polsce, między innymi w Gdańsku, Lublinie, Warszawie czy Łodzi, odbywają się festiwale poświęcone tym formom twórczości. Najczęściej zdobione są wtedy całe ściany budynków. Murale i graffiti nie tylko upiększają nasze otoczenie, lecz także służą twórcom do wyrażania opinii na ważne dla nich tematy.

Natalia Rak, *Dziewczynka z konewką*,
Białystok

Czy już wiesz?

- Sztuką nazywamy twórczość artystów i jej efekty.
- Twórczość to działania plastyczne mające na celu wyrażanie emocji, przekazywanie różnych treści, uczynienie świata ciekawszym.
- Dziełami sztuki nazywamy niektóre działania artystyczne i przedmioty wyjątkowo piękne, dobrze wykonane, pomysłowe, budzące emocje, niepowtarzalne.
- Dziedziny sztuki to: rysunek, malarstwo, grafika, rzeźba, architektura, sztuka użytkowa, fotografia i film oraz nowe formy sztuki.
- Dzieła sztuki i prace plastyczne możemy oglądać w muzeach, galeriach sztuki oraz centrach sztuki współczesnej, a ich fotografie – w książkach i w internecie.
- Różne formy sztuki napotykamy w naszym najbliższym otoczeniu: w parkach i na ulicach.

Linia i punkt

■ Od czego zacząć tworzenie pracy plastycznej?

Każdy fragment naszego otoczenia ma właściwy sobie wygląd, czyli składa się z określonych kształtów poszczególnych przedmiotów i obiektów. Aby narysować wybrany widok, należy zacząć od naniesienia **linii** i **punktów**. Odpowiednie ułożenie tych elementów tworzy na kartce podziały i kierunki, z których powstaje na przykład rysunek alei w parku – z ławkami, kwiatami i tłem. Linia i punkt to ślady ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego. Krótkie linie potocznie nazywa się kreskami, a punkty – kropkami.

Aby przedstawić na rysunku przedmioty i płaszczyzny, stosuje się różne linie: długie i krótkie, proste i krzywe, o miękkich lub ostrych krawędziach. Rysuje się je na przykład ołówkiem, który naciska się mocniej bądź słabiej. Można go również trzymać bardziej poziomo albo pionowo, dzięki czemu jedne linie są grube i wyraźne, inne – cienkie i delikatne, a jeszcze inne zmieniają się na całej długości. Linie mogą mieć także różne kierunki.

O tym się dowiesz

- Czym są linia i punkt?
- Jakich rodzajów linii używamy?
- Co można pokazać za pomocą linii i punktów?
- Czym jest kontur?

Albrecht Dürer
[czytaj: albrecht direr],
Głowa morsa

- piórko i tusz, akwarele na papierze
- 21,1 x 31,2 cm
- Muzeum Brytyjskie w Londynie
- XVI wiek

Zwierzę zostało narysowane liniami o różnej długości i grubości.

■ Jakie mogą być rodzaje linii?

- Linie pojedyncze

Linia gruba, prosta

Linia gruba, falista

Linia łamana, o zróżnicowanej grubości,
z krawędziami miękkimi i ostrymi

Linia cienka, o miękkich krawędziach

- Linie tworzące płaszczyzny

Linie krótkie,
grube i cienkie,
o ostrych krawędziachLinie krótkie,
grube i cienkie,
o miękkich krawędziachLinie krótkie,
gęsto stawianeLinie krótkie,
rzadko stawiane

■ Kierunki linii krótkich

Pionowe

Poziome

Ukośne

Krzyżujące się

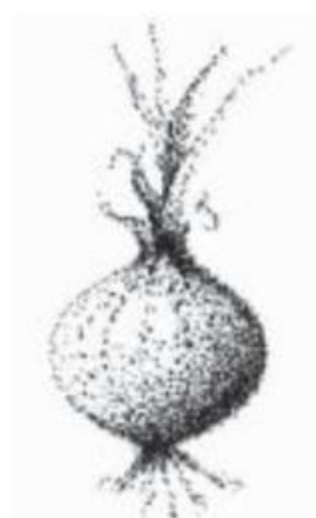

Pierzaste (krzywe)

W zależności od rodzaju użytych linii i punktów rysowany przedmiot może mieć rozmaity wygląd, a praca – budzić różne odczucia. Rysunki wykonane głównie za pomocą pionowych i poziomych cienkich linii o miękkich krawędziach u niektórych osób wywołują uczucie spokoju. Natomiast prace, w których zastosowano przede wszystkim linie krótkie i biegnące w różnych kierunkach, mogą sprawiać wrażenie pełnych ruchu i niepokoju.

Cebula została narysowana głównie krótkimi, ukośnymi liniami.

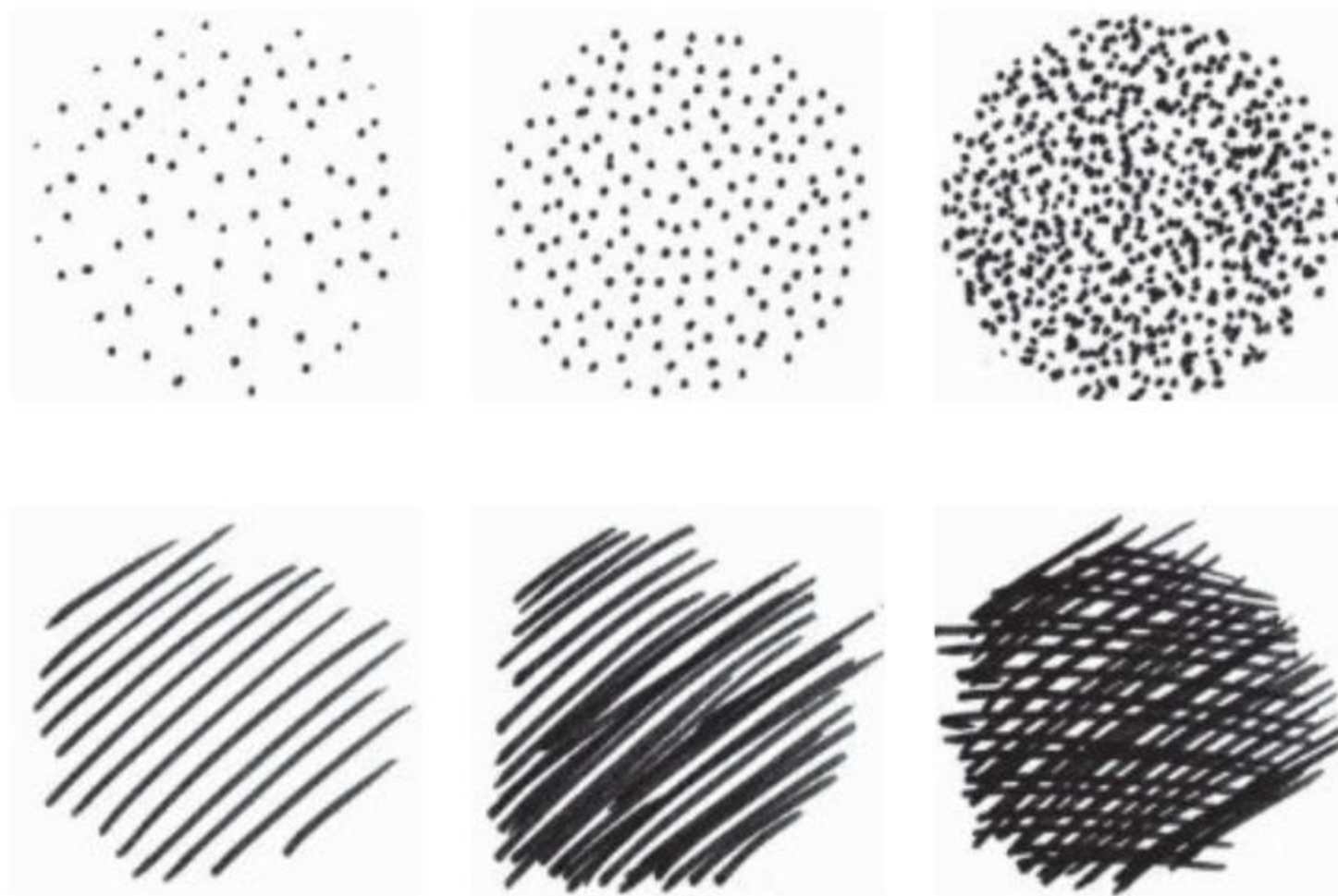
Cebulę przedstawiono przy użyciu gęsto stawianych punktów.

Cebula została ukazana za pomocą krótkich, krzywych linii.

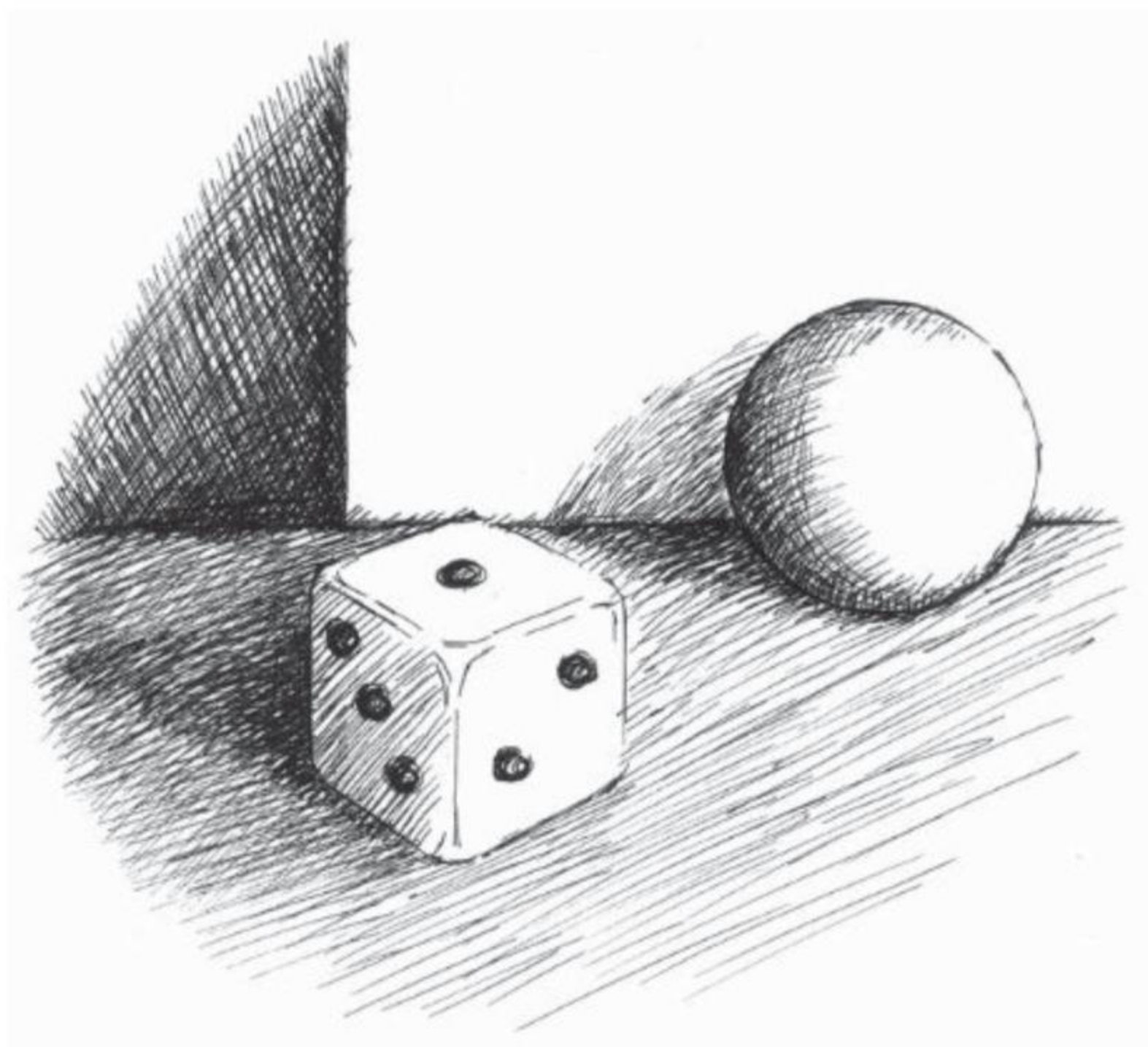
■ Co można pokazać za pomocą linii i punktu?

- Płaszczyzny jaśniejsze lub ciemniejsze

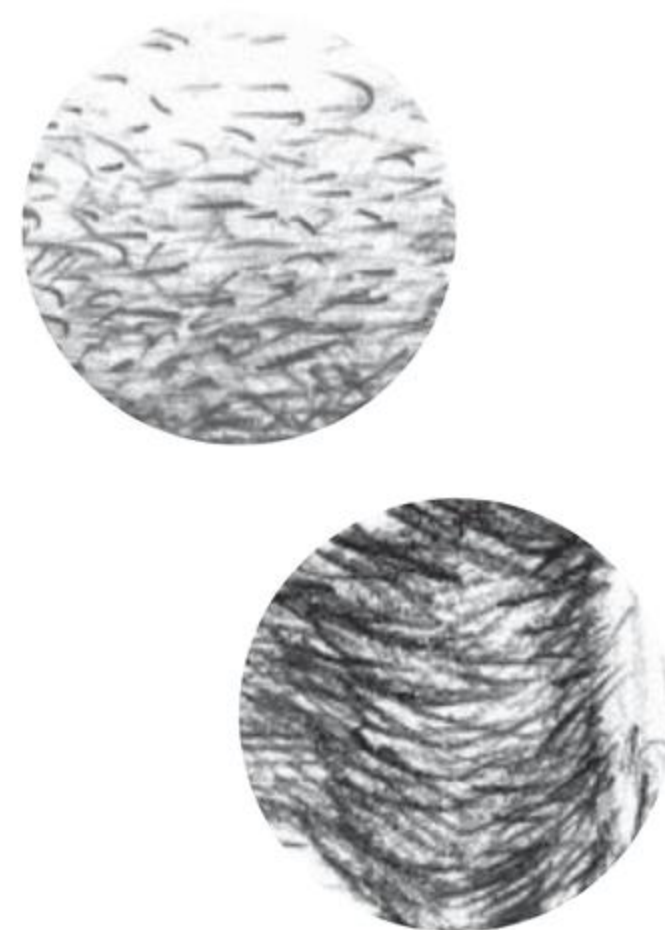
W zależności od tego, jak gęsto są stawiane krótkie linie i punkty, uzyskuje się jaśniejsze lub ciemniejsze ślady narzędzia rysunkowego.

- Kształty przedmiotów i płaszczyzny tła

Dzięki krótkim liniom o różnych kierunkach można przedstawić bryły przedmiotów, na przykład w kształcie kuli i sześcianu, oraz ich tło.

- Charakterystyczne cechy danej powierzchni

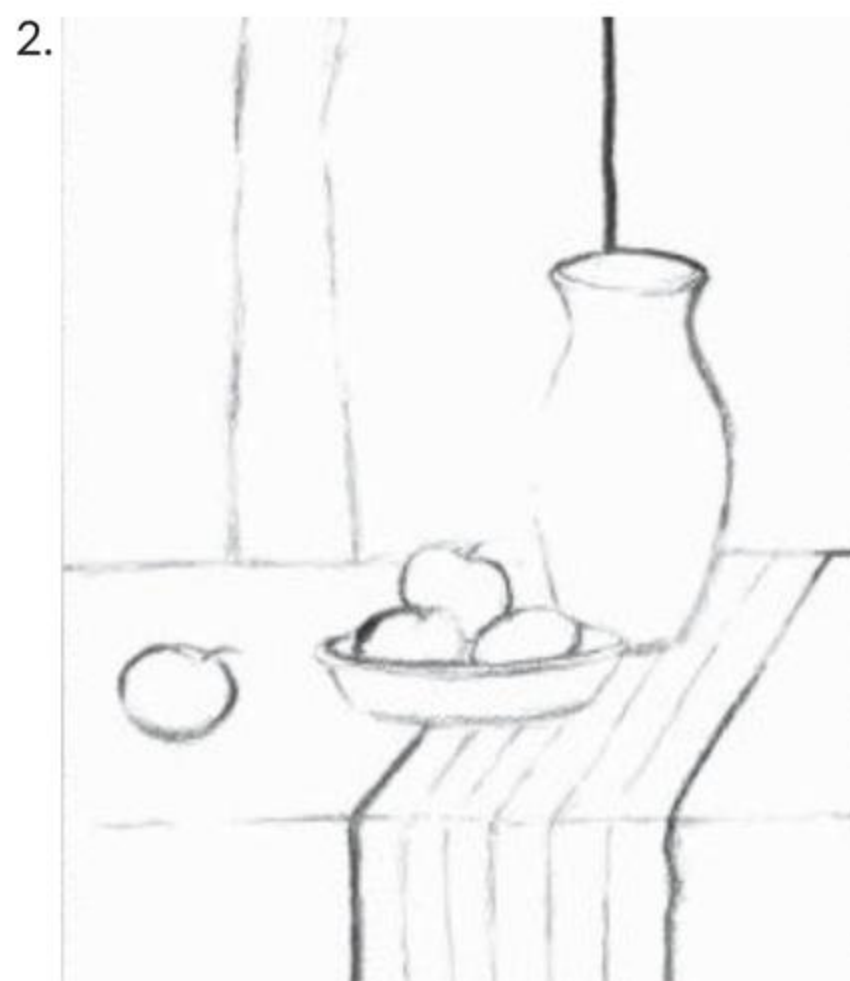

Takie powierzchnie, jak na przykład sierść zwierząt lub skórka owoców, mogą zostać narysowane za pomocą krótkich, gęsto stawianych linii biegnących w różnych kierunkach oraz miękkich punktów.

Za pomocą linii można przedstawić **kształt** przedmiotu lub postaci. Obrys danego elementu nazywamy **konturem**. Ponadto różnego rodzaju linie mogą wyznaczać granice między płaszczyznami albo ukazywać **kontrast** między nimi, polegający na przykład na zróżnicowaniu ich oświetlenia.

Rysunek, w którym granice między płaszczyznami ukazywanych przedmiotów są widoczne jako linie.

Rysunek, w którym linie wyznaczają kontur przedmiotów oraz kontrast między stykającymi się płaszczyznami, ukazane na rysunku nr 1.

Linie dostrzegane przez widza na styku różnych płaszczyzn – jaśniejszych i ciemniejszych.

Linie o różnej grubości, mniej lub bardziej wyraźne, ukazujące kontrast między płaszczyznami białymi, szarymi i czarnymi widocznymi na rysunku nr 1.

Ćwiczenia

1. Narysujcie na kartkach po dwa kontury wybranych przez Was zwierząt. Następnie wytnijcie otrzymane kształty i umieśćcie je w pudełku. Kolejno wylosujcie po jednym elemencie. Z zamkniętymi oczami spróbujcie za pomocą dotyku odgadnąć, jakie to zwierzę.
2. Obrysuj swoją dłoń lub dowolny przedmiot tyle razy, ile konturów zmieści się na powierzchni kartki. Postaraj się, aby linie nie przecinały się ze sobą. Użyj kilku narzędzi. Płaszczyznę wewnątrz konturów wypełnij punktami różnej wielkości, a tło – grubymi i cienkimi liniami o rozmaitych krawędziach.

Co będzie potrzebne?

kartki z bloku technicznego, ołówki, flamastry lub kredki, nożyczki, pudełko

kartka z bloku rysunkowego, ołówek, flamastry, czarna kredka

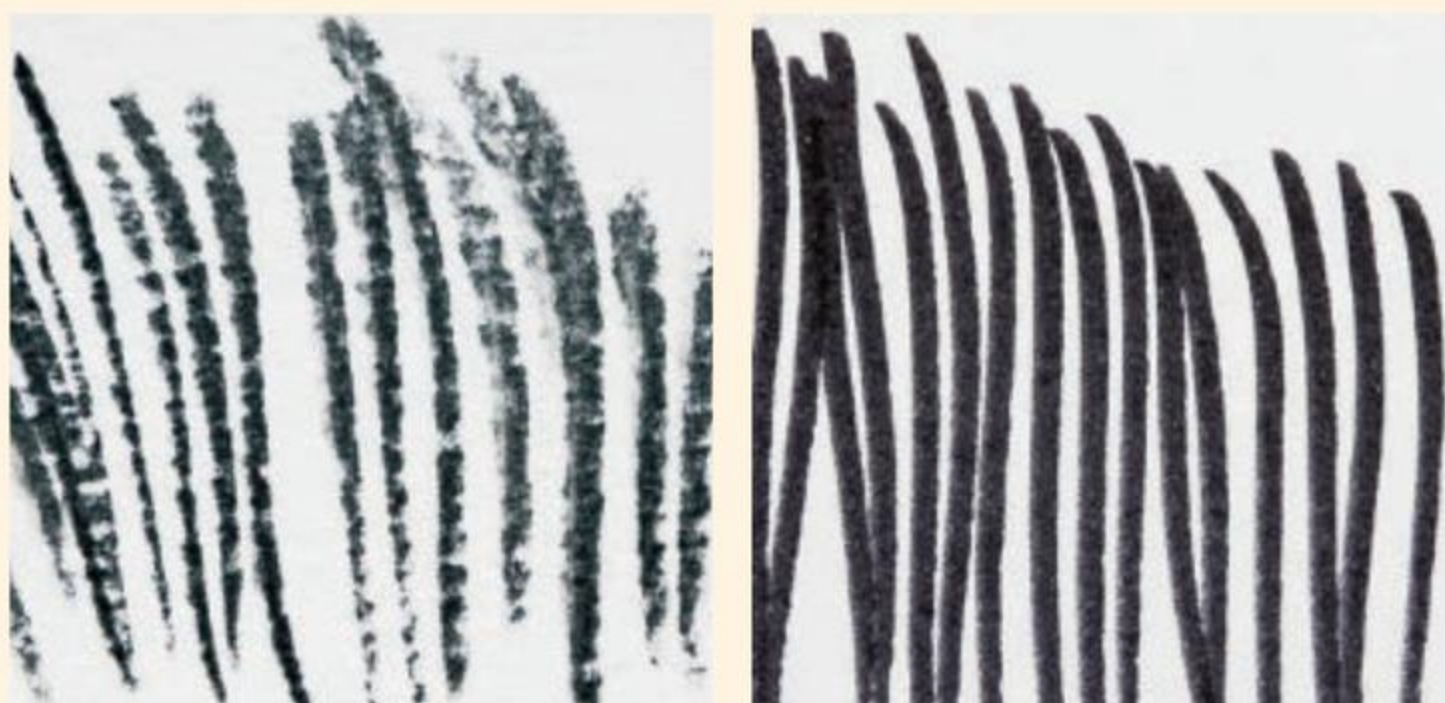
Niesamowite zwierzę

Zamknij oczy i wyobraź sobie niesamowite zwierzę. Czy jest ono małe, czy duże? W jaki sposób się porusza? Jaki jest jego kolor? Czy jego skóra jest gładka, czy też pokrywa ją futro? A może stworzenie ma łuski lub kolce? Zastanów się, w jakiej sytuacji ukażesz wymyślane zwierzę. W jakim miejscu będzie się ono znajdowało? Co będzie robiło i jaki będzie jego nastrój?

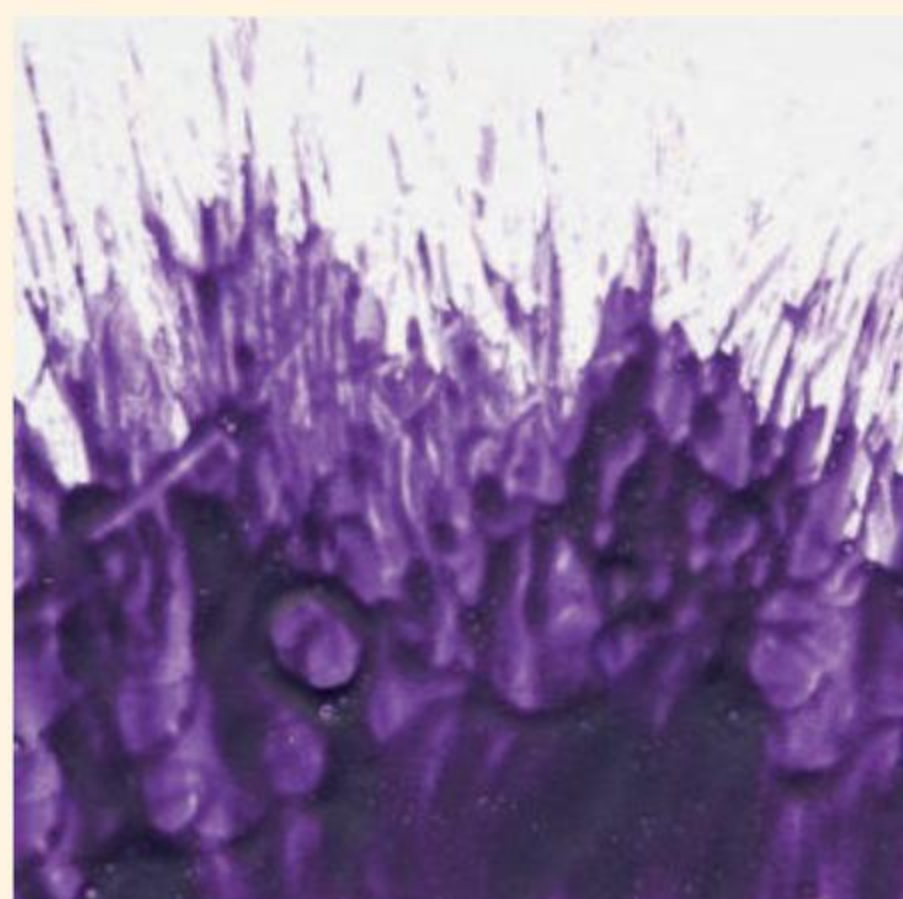
Zaplanuj, jak przedstawiś wyobrażoną scenę. Ustal rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku
rysunkowego, flamastry
zmywalne, kredki,
naczynie na wodę, farby,
szeroki pędzel, sznurek,
patyczek higieniczny

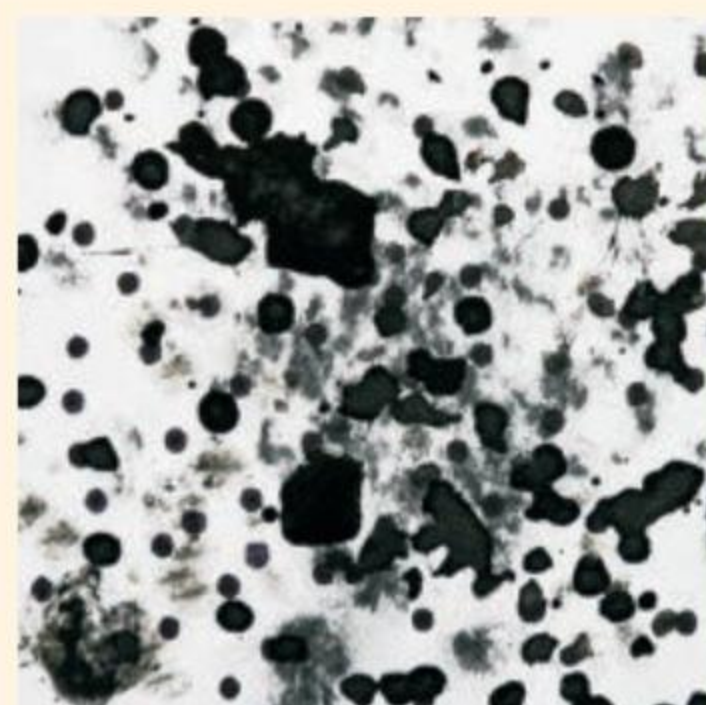
Mokre, gładkie futro dobrze oddają długie i proste albo faliste linie narysowane na przykład kredkami lub flamastrami.

Aby przedstawić nastroszoną sierść, możesz nanieść farbę za pomocą postrzępionego sznurka albo szerokiego pędzla przyłożonego do kartki płaską stroną.

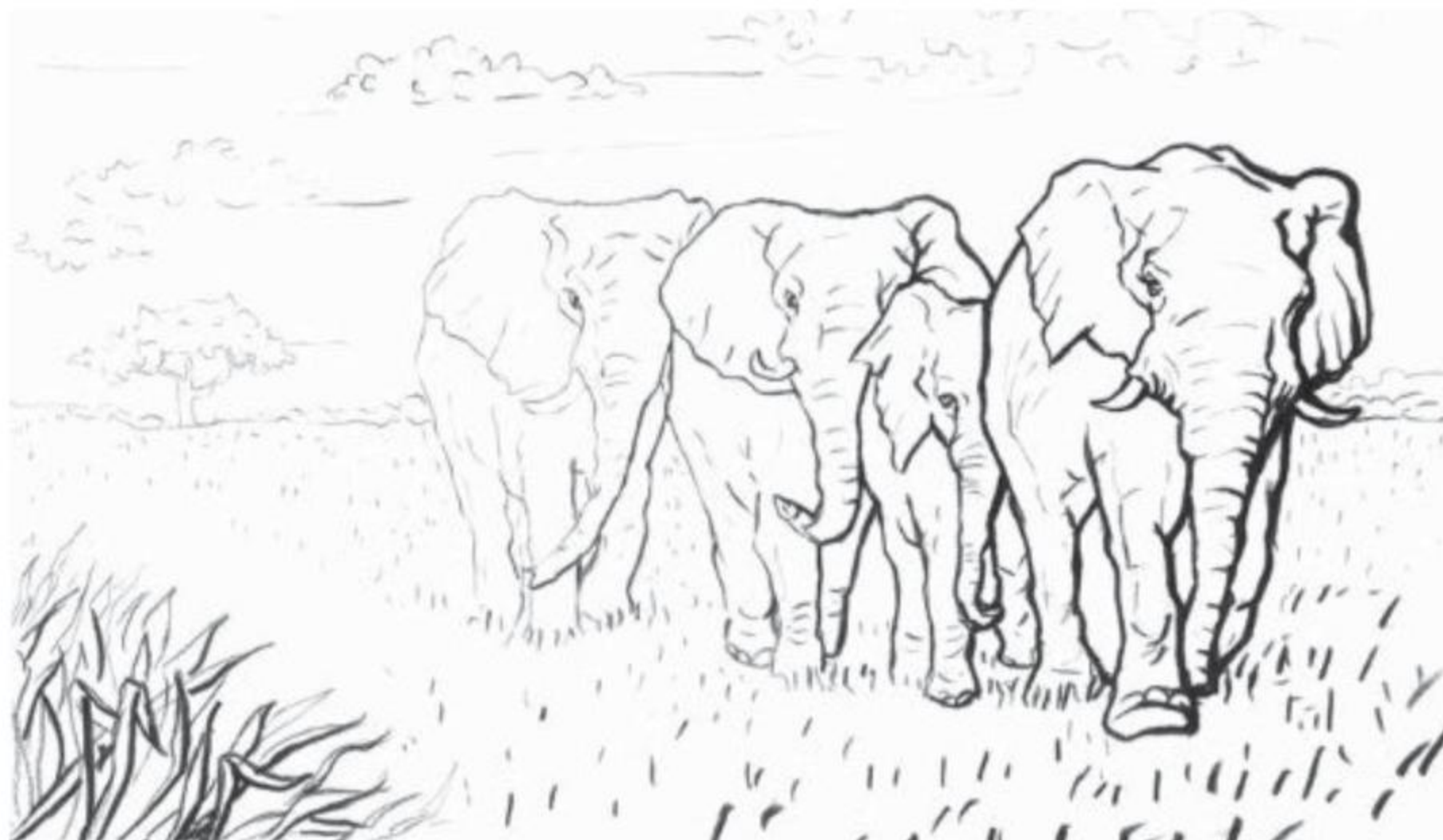

Sposobem na pokazanie poruszającego się zwierzęcia jest wykonanie rysunku na zmoczonej kartce – flamastrami zmywalnymi albo patyczkiem higienicznym zanurzonym w farbie. Na mokrym podłożu linie i punkty będą rozmyte, co może wywołać wrażenie ruchu.

Punkty stawiane czubkiem dowolnego narzędzia rysunkowego, na przykład kredki, pozwolą Ci ukazać krótką sierść zwierzęcia. Bardziej zróżnicowane punkty uzyskasz poprzez kapanie farbą.

Liniami zróżnicowanymi pod względem grubości i wyrazistości można pokazać, z której strony światło pada na dany przedmiot, lub przedstawić bliższe i dalsze elementy przestrzeni. To, co znajduje się daleko, rysujemy cienkimi liniami. Podobnie należy postępować w przypadku obiektów zlewających się z tłem – ich kontury zaznaczamy bardzo delikatną linią, czasem przerywaną lub zanikającą.

Pierwszy słoń został narysowany grubą, wyraźną linią, a ostatni – linią cienką i delikatną. W miejscach, w których stykają się krawędzie płaszczyzn jasnych i ciemnych, linie są mocniejsze. Tam, gdzie na słonie pada światło, linie stają się jaśniejsze i cieńsze.

Ćwiczenia

1. Przedstaw dowolny fragment krajobrazu widoczny na wykonanej przez Ciebie fotografii albo na wybranym zdjęciu z gazety. Używaj linii różnej grubości w zależności od tego, czy elementy znajdują się bliżej, czy – dalej.
2. Narysuj wybrane naczynie lub pojemnik ze swojego otoczenia. Zastosuj linie o różnej długości i grubości. Przed wykonaniem zadania zaobserwuj, jak światło wpływa na wygląd przedmiotu.
3. Wyobraź sobie widok miasta z góry, pełnego ulic, parków, różnych budowli i rzeźb. Zastanów się, jak można przedstawić ten widok za pomocą różnorodnie stawianych punktów i linii. Zrealizuj swój pomysł.

Co będzie potrzebne?

fotografia, kartka
z bloku rysunkowego,
ołówek, gumka

kartka z bloku
rysunkowego,
ołówek, gumka

kartka z bloku
rysunkowego, miękki
ołówek, kredki, gumka

Czy już wiesz?

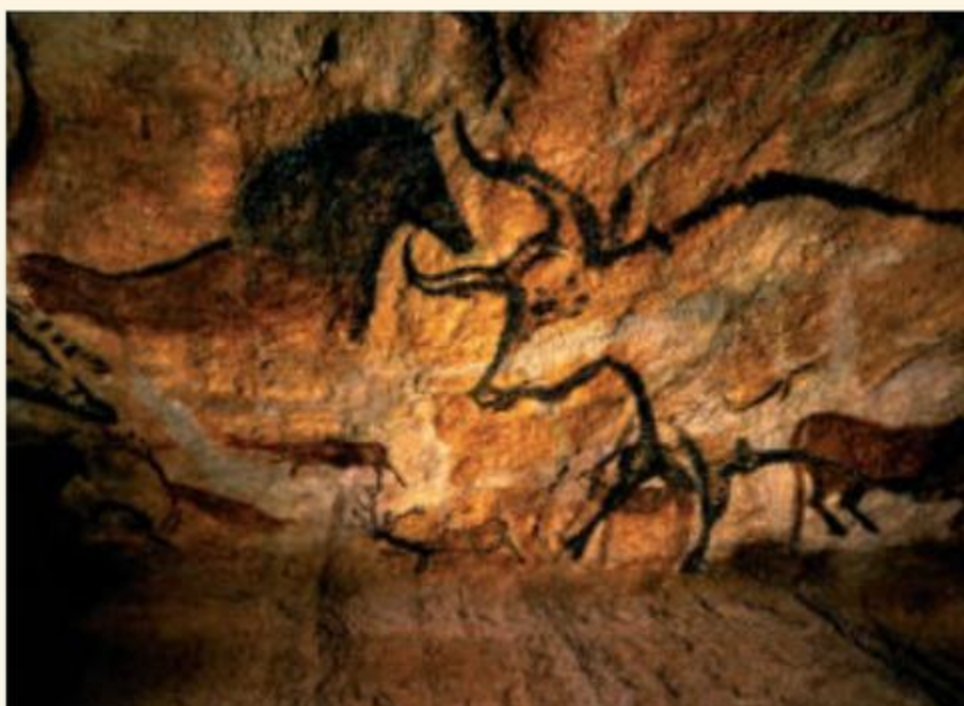
- Linia i punkt to ślady ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.
- Linie mogą mieć różną długość, grubość, odmienne kierunki. Występują pojedynczo albo w większej liczbie.
- Linie i punkty służą do ukazywania kształtów, ciemniejszych i jaśniejszych płaszczyzn, różnych powierzchni i rodzajów oświetlenia.
- Kontur to linia otaczająca kształt przedmiotu lub postaci na rysunku bądź obrazie.

Linie i punkty a sztuka prehistoryczna

od około 2,5 miliona do 4 tysięcy lat p.n.e.

Najstarszymi przykładami sztuki tworzonej prostymi środkami plastycznymi są malowidła i rysunki naskalne w jaskiniach. Dzieła te ukazują biegnące konie, byki i jelenie. Kształty zwierząt są proste, konturowe – zostały narysowane liniami o różnej grubości. Widoczne są także odciski dłoni – można je uznać za pierwsze w dziejach podpisy twórców.

Ludzie prehistoryczni wryli też na ścianach jaskiń sceny polowań, znaki, ozdobne wzory i figury geometryczne. Ponadto wytwarzali niewielkie figurki ukazujące postaci kobiet i zwierząt oraz przedmioty codziennego użytku – narzędzia, broń, biżuterię z kamienia, kości lub metalu oraz naczynia z gliny.

Malowidło jaskiniowe

- naturalne barwniki na skale
- Lascaux [czytaj: lasko] we Francji
- około 17–15 tysięcy lat p.n.e.

Bizon z La Madeleine [czytaj: la madlen]

- róg zwierzęcy
- długość: 10,5 cm
- Narodowe Muzeum Prehistorii w Les Eyzies-de-Tayac [czytaj: lez ezi de tajak] we Francji
- około 10 tysięcy lat p.n.e.

Kamienny krąg w Stonehenge [czytaj: stołnhendż], Wielka Brytania

Pierwsi ludzie pozostawili po sobie kamienne konstrukcje i kręgi z wielkich bloków skalnych. Były to prawdopodobnie grobowce i miejsca obrzędów religijnych.

- około 3 tysięcy lat p.n.e.

Ćwiczenie

Przedstaw scenę gry lub zabawy w sposób nawiązujący do dzieł prehistorycznych. Na brązowej kartce nanieś linie węglem lub kredą. Farby możesz rozprowadzić palcami lub za pomocą narzędzi plastycznych.

Najdawniejsza sztuka w Muzeum Archeologicznym w Biskupinie

Biskupin w okolicach Gniezna to jedno z pierwszych miejsc zamieszkiwanych przez ludzi na polskich ziemiach. Mieści się tam rezerwat archeologiczny – odbudowany fragment drewnianej osady obronnej z około VI wieku p.n.e. Jest to jeden z najbardziej znanych najdawniejszych grodów w Europie.

Osadę tę zbudowano na wyspie na Jeziorze Biskupińskim. Znajdowało się w niej ponad 100 drewnianych domów ustawionych wzdłuż ulic wyłożonych drewnem. Gród był otoczony grubym wałem zbudowanym z drewna i ziemi.

Mieszkańcy uprawiali rolę i hodowali zwierzęta, zajmowali się polowaniami oraz łowieniem ryb. Lepili gliniane naczynia, a także wytwarzali tkaniny na ubrania oraz broń i ozdoby z rogu lub kości.

Wiele naczyń wykonanych przez mieszkańców Biskupina zachowało się do dziś.

Wejścia do biskupińskiego grodu strzegła wieża z bramą. Ze stałym łodem łączył go pomost.

Na świecie

Narodowe Muzeum Archeologiczne w Saint-Germain-en-Laye

[czytaj: san żermę an le] we Francji

To jedno z ciekawszych europejskich muzeów prezentujących obszerne zbiory najdawniejszej sztuki, od czasów prehistorycznych do pierwszych wieków naszej ery. W zabytkowym zamku można oglądać kolekcje obejmujące kościane figurki, rzeźby, narzędzia, naczynia, biżuterię, monety oraz zbroje z brązu i złota, a także liczne przedmioty związane z obrzędami pogrzebowymi. Ponadto na stronie internetowej muzeum są dostępne galerie zdjęć najciekawszych eksponatów oraz trójwymiarowe animacje.

Wenus z Brassempouy
[czytaj: brasempuj]

Plama

■ Czym jest plama w pracach plastycznych?

Plama to ślad narzędzia plastycznego lub płaszczyzna określonej barwy widoczne w dziele. Celowe nanoszenie plam jest, oprócz stawiania punktów i linii, podstawowym sposobem tworzenia dzieł plastycznych. Na powierzchni płótna, deski lub papieru malarze najczęściej pozostawiają ślad pędzla z farbą. Plamy w pracach plastycznych można nanieść jeszcze na wiele innych sposobów i za pomocą rozmaitych narzędzi, na przykład dzięki odciskaniu pokrytych farbą przedmiotów na podłożu, nakładaniu farby szpachlą lub palcami, pryskaniu farbą za pomocą pędzla czy wylewaniu jej z tubki lub puszki.

O tym się dowiesz

- Czym jest plama w pracy plastycznej?
- Jakich rodzajów plam można użyć?
- Co przedstawia się za pomocą plam?

Vincent van Gogh

[czytaj: winsent wan gog],
Gwiaździsta noc

Liczne wąskie i podłużne plamy są wyraźnie widoczne na obrazie. Układają się w wiry, co wywołuje wrażenie ruchu i niepokoju. Niezwykły układ plam zwraca uwagę odbiorcy bardziej niż wieczorny widok ukazany na płótnie.

- 🎨 farby olejne na płótnie
- 📏 73,7 x 92,1 cm
- 🏛️ Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Nowym Jorku
- ➡️ XIX wiek

Ćwiczenie

Przeprowadź eksperyment z tworzeniem plam w pracy plastycznej. Pozostaw na papierze ślady różnorodnych narzędzi. Użyj farb w różnych kolorach i w zmiennych ilościach. Możesz sfotografować kolejne etapy tworzenia. Na koniec zaobserwuj na zdjęciach, jak zmieniał się Twój obraz.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku technicznego, farby i narzędzia plastyczne, aparat fotograficzny

■ Rodzaje plam i ich zastosowanie

Plamy jednolite, o równo rozlanym kolorze, wydają się płaskie, te zaś, w których kolor został naniesiony nierównomiernie, sprawiają wrażenie zmieniania się barw. Plamy ograniczone konturem lub o ostrych krawędziach są wyraźniejsze i zwracają uwagę kształtem, natomiast plamy bez konturów albo o miękkich brzegach tworzą wrażenie płynnego przenikania się sąsiadujących ze sobą kolorów. Dodatkowe efekty można uzyskać za pomocą plam z gęstej farby, o zróżnicowanej powierzchni, z widocznymi śladami pędzla lub innych narzędzi plastycznych. Grubo nałożony kolor wydaje się mocniejszy i głębszy, ma większą siłę oddziaływania na widza.

Za pomocą różnie naniesionych plam można ukazać w pracach plastycznych wszystkie elementy otaczającego świata lub obiekty wyobrażone: ich barwy, kształty, powierzchnie, a także ich zróżnicowane położenie i oświetlenie.

Plama o miękkich brzegach

Plama jednolicie ciemna, o ostrych brzegach

Plama nałożona małą ilością farby, prześwitująca

Plama o różnym natężeniu jasności

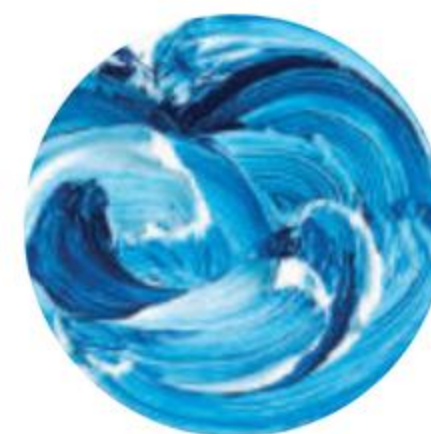
Różnokolorowe plamy o wypukłej powierzchni

Plamy w wielu barwach powstałe przez pryskanie pędzlem

Jednokolorowe, grubo nałożone plamy

Cieniowane plamy z widocznymi śladami pędzla

Ćwiczenie

Wykonaj pracę-zagadkę. Najpierw wykonaj na środku kartki dużą plamę złożoną z wielu mniejszych plam w różnych kolorach i rozmiarach. Następnie złoż pracę i delikatnie dociśnij obie połówki. Po zakończeniu obejrzyjcie swoje prace – porównajcie Wasze skojarzenia i wspólnie nadajcie tytuły poszczególnym obrazom. Możecie także sfotografować Wasze prace i stworzyć pokaz slajdów za pomocą programu komputerowego.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku technicznego, farby, różne rodzaje pędzli, naczynie na wodę, aparat fotograficzny, komputer

Duccio di Buoninsegna [czytaj: duczjo di błonisenia], *Maesta*

Plamy są wyraziste, dość płaskie, wyraźnie od siebie oddzielone. Ich powierzchnia jest gładka, nie widać śladów pędzla. Niektóre otoczone są delikatnym konturem. Artysta zdecydował się na zastosowanie takich kształtów i układów plam, aby dokładnie ukazać sylwetki i szaty, a także wywołać wrażenie, że postacie znajdują się w różnej odległości od widza.

- tempera na desce
- Muzeum
- Metropolitalne w Sienie
- XIII–XIV wiek

Paul Signac
[czytaj: pol sinjak],
*Wejście do portu
w Marsylii*

- farby olejne na płótnie
- 125 x 135 cm
- Narodowe Muzeum Sztuki Współczesnej w Paryżu
- XX wiek

Widok portu został namalowany za pomocą gęsto nałożonych plam, drobnymi, ale wyraźnymi pociągnięciami pędzla. Plamki w różnych kolorach i odcieniach zostały umieszczone obok siebie tak, że z pewnej odległości wywołują wrażenie mieszania się barw. Metoda artysty sprawiła, że zwracamy uwagę nie tylko na okręty, wodę czy niebo, lecz także na sposób ich ukazania.

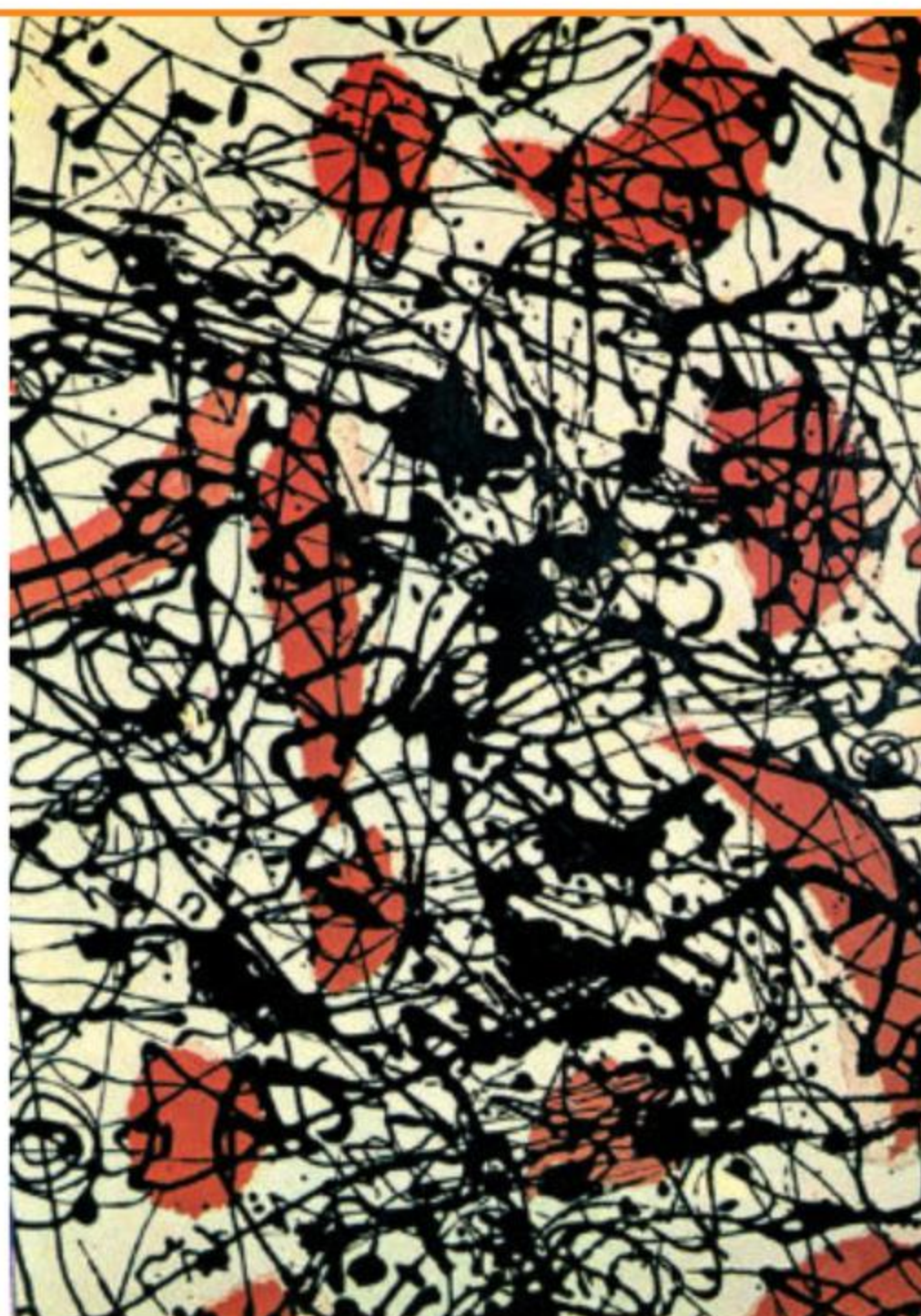
Ciekawi sztuki

Czy plamy na obrazie mogą powstawać bez użycia narzędzi plastycznych?

Plamy barwne nie muszą powstawać poprzez nakładanie farby jakimkolwiek narzędziem plastycznym. Malarz Jackson Pollock [czytaj: dżekson polok] pryskał farbą na powierzchnię obrazu za pomocą pędzla albo polewał leżące płótno wprost z podziurawionych puszek. Powstawały w ten sposób niezwykle mieszanki różnokolorowych nieregularnych smug farby.

Malarz Frank Bowling [czytaj: frank bołling] zaprojektował platformę, na której umieszczał płótna, aby następnie wylewać na nie różnobarwne farby. Platforma przechylała się i przesuwiała w taki sposób, aby farba spływała w różnych kierunkach.

Jackson Pollock, *Siedem*, XX wiek

Ćwiczenia

1. Dobierzcie się w pary i przedstawcie zwierzęta za pomocą plam i linii. Najpierw jedno z Was na całej kartce odbije różnymi przedmiotami wielobarwne kształty. Następnie druga osoba dorysuje kredkami łapy, ogony i inne szczegóły, tak aby plamy przypominały wybrane przez Was zwierzęta.
2. Wykonaj kompozycję z różnych rodzajów plam – malowanych lub odciskanych za pomocą materiału. Zatytułuj gotową pracę.
3. Przedstaw widok z oddali na wybrany przez Ciebie krajobraz za pomocą zróżnicowanych plam wykonanych rozwodnioną farbą i pędzlem. Po wyschnięciu powierzchni możesz obrysować niektóre elementy patykiem zamoczonym w nierozcieńczonej farbie. Zastosuj różne rodzaje linii.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku technicznego, kredki, farby, pędzle, gąbka, tkanina, naczynie na wodę

kartka z bloku technicznego, farba, pędzle, kawałek gazy, naczynie na wodę

kartka z bloku technicznego, pędzle, zastrzożony patyk, farby plakato-we, naczynie na wodę

Czy już wiesz?

- Plama w sztuce to celowo wykonany ślad narzędzia plastycznego, wybranego materiału albo dłoni czy palców.
- Plamy mają różne kształty i wygląd zależny od zastosowanych narzędzi, podłoży i farb.
- Wyróżniamy między innymi plamy o miękkich lub ostrych brzegach, jednolite, zróżnicowane, ciemne, jasne.
- Za pomocą plam można w dziełach malarskich ukazać wszystkie elementy świata lub obiekty z wyobraźni i ich zróżnicowany wygląd.

Płaskie plamy barwne a sztuka Egiptu

od około 3100 do 323 roku p.n.e.

Malarstwo starożytnych Egipcjan charakteryzują spokojne układy płaskich plam koloru otoczonych konturem.

Egipcjanie tworzyli malowidła ściennie w grobowcach i świątyniach, a obrazy uzupełniali **hieroglifami** – napisami informującymi o ich wierzeniach i życiu. Wykonywali też malowane rzeźby władców i bogów w sztywnych pozach, z młodymi i lekko uśmiechniętymi twarzami. Sylwetki w malowidłach ukazywano jednocześnie z przodu i z boku. Postacie bogów i faraonów zawsze były największe.

W grobowcach zachowało się wiele przykładów sztuki użytkowej. Egipcjanie wyposażali groby w przedmioty codziennego użytku, ponieważ wierzyli, że zmarli będą potrzebować ich również po śmierci.

Malowidło z grobowca Menny w Tebach

→ około 1500 roku p.n.e.

Ćwiczenie

Wykonaj pracę plastyczną nawiązującą do sztuki Egipcjan, ukazującą ludzi i zwierzęta. Narysuj ich sylwetki na kolorowych kartkach papieru i je wytnij. Następnie ułóż kształty w szeregu, przyklej je do kartki i dorysuj czarne kontury. Swoją pracę uzupełnij opisem.

Piramidy w Gizie

→ około 2500 roku p.n.e.

Z architektury Egipcjan do naszych czasów zachowały się grobowce faraonów, czyli **piramidy**, oraz pozostałości świątyń zbudowanych z wielkich, kamiennych bloków lub wykutych w skale. Do budowli tych prowadziły aleje posągów, a w ich wnętrzu znajdowały się sale z kolumnami ozdobionymi motywem liści.

Totmes, popiersie królowej Egiptu Nefretete

- wapień i stuk malowany
- wysokość: 48 cm
- Muzeum Egipskie w Berlinie
- 1345 rok p.n.e.

Sztuka egipska w Muzeum Brytyjskim

Muzeum Brytyjskie w Londynie słynie z największej kolekcji zabytków sztuki egipskiej w Europie. Odwiedzający mogą podziwiać niektóre spośród około 6 milionów eksponatów z Bliskiego Wschodu, Egiptu, Grecji i Rzymu. Są to między innymi egipskie **mumie**, czyli zachowane ciała zmarłych, elementy budowli, posągi, rzeźby i płaskorzeźby oraz kamienne **sarkofagi** – grobowce.

Do najważniejszych eksponatów zaliczany jest kamień z Rosetty – dzięki tej kamiennej płycie pokrytej napisami odszyfrowano starożytne pismo egipskie.

O tym, że Egipcjanie umieli wytwarzać ze szkła piękne przedmioty codziennego użytku oraz wiernie ukazywać obserwowaną przyrodę, świadczą wzorzyste, kolorowe naczynia.

Ciekawym eksponatem jest także figura kota – świętego zwierzęcia Egipcjan. Na jego szyi umieszczono ozdobę przedstawiającą skarabeusza – chrząszcza będącego w Egipcie znakiem tworzenia i nieśmiertelności. W miejscu kocich oczu wprawione były szlachetne kamienie. Figurka mogła być darem dla jednego z bogów.

W muzeum zgromadzono również duże zbiory malowideł i dokumentów stworzonych na **papirusie** – materiale podobnym do papieru, uzyskiwanym z rośliny rosnącej nad Nilem. Stanowią one połączenie dzieł malarskich z zapisami dotyczącymi religii i kultury dawnych Egipcjan.

Kot Gayera-Andersona
[czytaj: gajera andersona]

- brąz, złoto, srebro
- wysokość: 42 cm
- 715–341 rok p.n.e.

Naczynie na perfumy

- szkło dwubarwne
- długość: 14,5 cm
- XIV wiek p.n.e.

Papirus z Księgi Umarłych
ukazujący scenę ważenia duszy

- około 1275 roku p.n.e.

W Polsce

Muzeum Narodowe w Warszawie

Kolekcja egipska Muzeum Narodowego liczy około 6 tysięcy obiektów z różnych okresów istnienia cywilizacji starożytnego Egiptu i z wielu jej obszarów. W Galerii Egipskiej można obejrzeć pokryte napisami płyty oraz naczynia wykonane z kamienia, brązu i gliny, sarkofagi, przedmioty codziennego użytku, posągi i biżuterię, a także kamienne bloki ze świątyń oraz elementy budowli. Zbiory są uzupełniane dzięki zakupom i darom. Jednym z najcenniejszych eksponatów jest wypożyczony z muzeum w Luwrze wielki posąg bogini Sachmet z głową lwa.

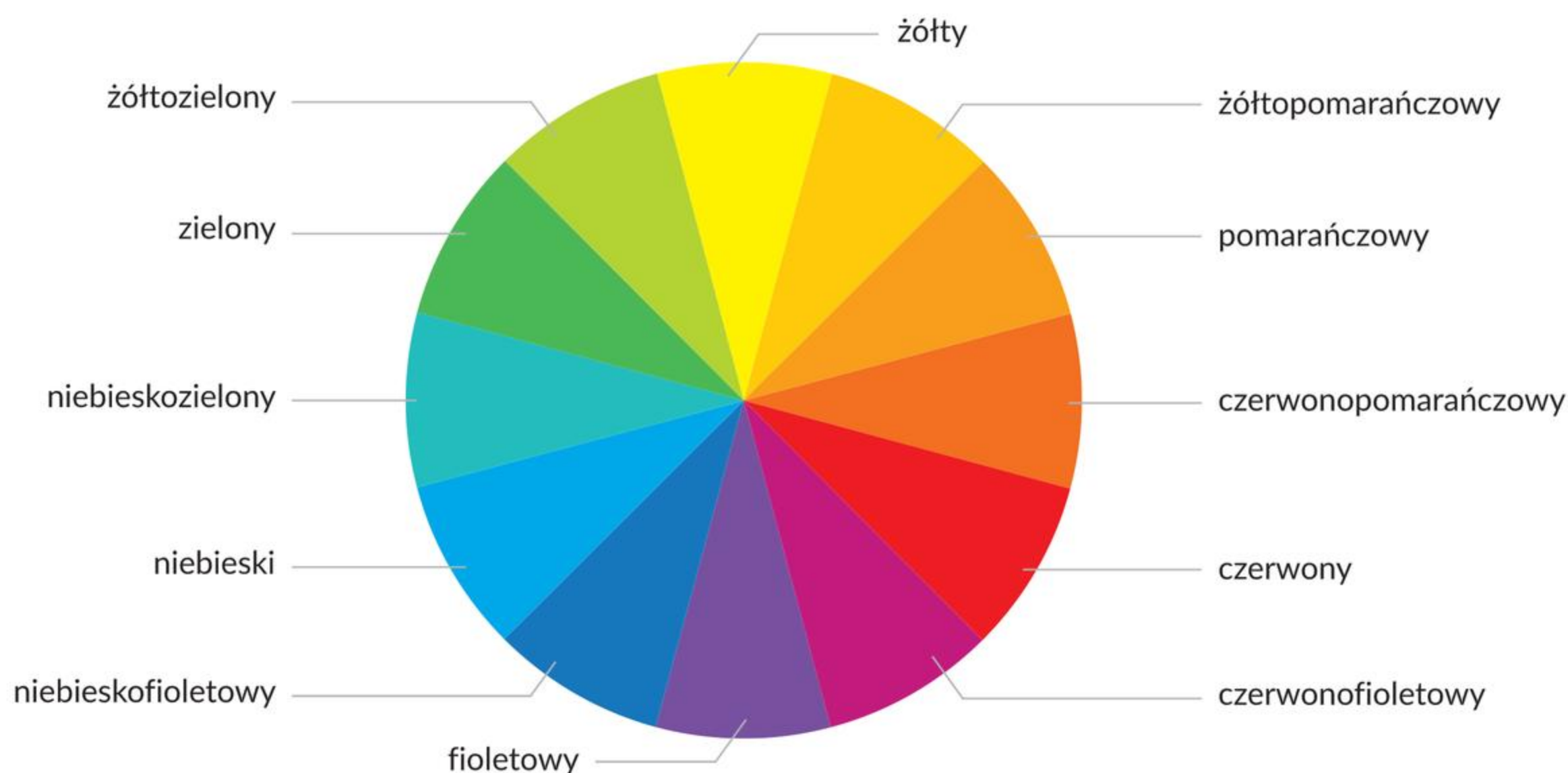
Głowa króla –
Nektanebo I lub II

Barwa

W przyrodzie i w dziełach sztuki można zaobserwować wiele różnych barw i ich odcieni. Aby otrzymać określony kolor, trzeba poznać właściwości barw oraz zasady ich łączenia. Zrozumienie reguł powstawania i wzajemnego przenikania się poszczególnych kolorów oraz zapamiętanie ich podziału na grupy ułatwia schemat przedstawiający **koło barw**. Znajduje się na nim dwanaście kolorów. Są wśród nich barwy podstawowe i pochodne oraz pary barw dopełniających.

O tym się dowiesz

- Czym jest koło barw i do czego służy?
- Jak odróżnić barwy podstawowe od barw pochodnych?
- Jak odróżnić barwy dopełniające od barw złamanych?
- Jak odróżnić barwy ciepłe od zimnych?

Ciekawi sztuki

Czy można samodzielnie wymyślić barwę?

Receptura pozwalająca uzyskać wyjątkowo mocny odcień niebieskiego została wymyślona w 1960 roku przez francuskiego artystę Yvesa Kleina [czytaj: iwa klajna]. Stworzoną przez siebie barwę nazwał on międzynarodowym błękitem Kleina. Tak fascynował go opracowany kolor, że tworzył obrazy będące wielkimi, chropowatymi i wypukłymi płaszczyznami tej barwy. Uważał, że najlepiej oddaje ona głębię nieba i morza.

Yves Klein, *Niebieski akord*, XX wiek

■ Barwy podstawowe i pochodne

Kolory: żółty, czerwony i niebieski w plastyce nazywamy **barwami podstawowymi**. Określa się je tak, ponieważ wywodzą się z nich wszystkie inne barwy. Kolorów podstawowych nie można uzyskać ze zmieszania jakichkolwiek innych barw.

Paul Gauguin
[czytaj: pol gogę],
Kobieta z owocem mango

Do namalowania portretu kobiety z egzotycznej wyspy artysta użył głównie trzech kolorów. W obrazie przeważają barwy podstawowe i ich odcienie.

- farby olejne na płótnie
- 73 x 45 cm
- Muzeum Sztuki w Baltimore [czytaj: boltimor]
- XIX wiek

Ćwiczenia

1. Przeprowadź eksperyment z barwami żółtą i niebieską. Rozsmaruj jednocześnie obie farby krótkimi pociągnięciami sztywnego kartonika. Powtarzaj czynność, aż na papierze zabraknie pustego miejsca. Jaki kolor ma kartka, a jaki – kartonik? Wspólnie ułóżcie duży prostokąt z Waszych kartoników. Możecie przykleić je do sztywnego podłoża albo poprzypinać do gazетки ściennej.
2. Wykonaj farbę koloru żółtego. Do kubka z wodą wsyp kurkumę, a następnie rozmieszaj ją i rozetrzyj drewnianym końcem pędzla. Powstałą w ten sposób farbą namaluj wybrane zwierzę – istniejące lub wymyślone przez Ciebie. Szczegóły dorysuj ołówkiem lub flamastrem i podpisz rysunek.

Co będzie potrzebne?

farby temperowe:
żółta i niebieska,
sztywny kartonik, kartka z bloku technicznego, szpilki, klej, gładka tektura

kurkuma, kubek,
pędzel, kartka z bloku technicznego, ołówek, kolorowy flamaster

W wyniku zmieszania dwóch barw podstawowych otrzymuje się **kolory pochodne**: pomarańczowy, fioletowy i zielony. Odcienie kolorów pochodnych zależą od tego, jakiej barwy podstawowej dodamy więcej. Wszystkie barwy podstawowe i pochodne nazywa się **barwami czystymi**.

- Łączenie barw podstawowych

Po zmieszaniu barwy żółtej z czerwienią powstanie kolor pomarańczowy.

Jeśli zmieszamy czerwień z barwą niebieską, otrzymamy kolor fioletowy.

Dzięki zmieszaniu barwy niebieskiej z barwą żółtą uzyskamy kolor zielony.

Ćwiczenia

1. Namaluj pracę, w której przedstawisz różne rośliny. Użyj tylko barw podstawowych.
2. Przygotuj pracę ukazującą dowolną literę lub cyfrę. Narysuj kontur znaku i wypełnij go kulkami z plasteliny w wybranej przez Ciebie barwie podstawowej. Tło wypełnij kulkami w jednej z barw pochodnych. Oceń, czy znak jest dobrze widoczny.
3. Wykonaj obraz w barwach czystych. Podziel kartkę poziomo na pół. Górę pracy wypełnij jedną z barw podstawowych, a na dole użyj barw pochodnych. Obraz możesz uzupełnić elementami w kolorze pochodnym uzyskanym od barwy tła.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, farby plakatowe, pędzel, naczynie na wodę

kartka z bloku technicznego, ołówki, plastelina

kartka z bloku technicznego, farby plakatowe, pędzle, naczynie na wodę

- Odcienie barw pochodnych

Im więcej dodamy barwy czerwonej, tym ciemniejszy będzie odcień koloru pomarańczowego.

Przewaga barwy niebieskiej sprawia, że odcień koloru jest ciemniejszy.

Zwiększenie ilości koloru żółtego spowoduje, że kolor zielony stanie się jaśniejszy.

Ciekawi sztuki

Co łączy barwy, muzykę i uczucia?

Rosyjski artysta Wassily Kandinsky [czytaj: wasili kandinski] poszukiwał sposobów na przedstawienie harmonii barw, figur geometrycznych i dźwięków. Poszczególnym kolorom przyporządkował konkretne kształty, na przykład błękitowi – koło. Chciał stworzyć obraz muzyki, w którym barwy, linie i figury miały odpowiadać dźwiękom i emocjom, które im towarzyszą.

Wassily Kandinsky,
Błękitny okrąg, XX wiek

■ Barwy dopełniające i złamane

Barwy dopełniające to pary barw podstawowych i pochodnych, które najbardziej ze sobą kontrastują. Leżą one naprzeciwko siebie na kole barw. Na przykład dla koloru żółtego dopełniający jest kolor fioletowy. Jeśli zmieszamy barwy dopełniające, powstaną kolory o różnych odcieniach niebędące barwami czystymi.

- Barwy dopełniające

- Łączenie barw dopełniających

Barwa żółta zmieszana z fioletem

Połączenie barwy pomarańczowej z barwą niebieską

Zmieszanie barwy czerwonej z zielenią

André Derain
[czytaj: andre derę],
Barki na Tamizie

Do namalowania mostu na rzece oraz łodzi artysta użył głównie barw dopełniających: czerwieni i zieleni. Uzupełnił je kontrastowym, ciemnym niebieskim.

- 🎨 farby olejne na płótnie
- 📏 81,3 x 99 cm
- 🏛️ Galeria Sztuki w Leeds [czytaj: lids]
- ➡️ XX wiek

Mieszkańcy morskich głębin

Głębiny mórz i oceanów mogą zamieszkiwać nieznane nikomu stworzenia o niespotykanych kształtach i tęczowych, połyskliwych barwach. Wyobraź sobie takie podwodne istoty. Czy przypominają znane Ci zwierzęta, czy też wyglądają zaskakująco, nietypowo? Jaka roślinność je otacza? Jaki kolor ma woda, w której żyją?

Zastanów się, jak przedstawisz wyobrażoną scenę. Zaplanuj rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

kolorowy papier, folie samoprzylepne, nożyczki, klej uniwersalny, sznurek, wstążka, taśma izolacyjna

Przyklejenie do podłoża zgiętych, zgniecionych lub pomarszczonych kawałków papieru i folii pozwoli Ci oddać wypukłości widoczne na ciele zwierząt lub na powierzchni elementów znajdujących się w tle.

Aby zaznaczyć kontury i linie w Twojej pracy, możesz wykorzystać na przykład kawałki sznurka i wstążki albo paski papieru, taśmy czy folii. Przyklej je do podłoża w dowolny sposób.

Do ukazania morskich stworzeń można wykorzystać papier w barwach czystych. Jeśli wytniesz z niego ostre, zygawkowate kształty w kontrastowych kolorach, zwierzę będzie się wydawać groźne. Natomiast za pomocą zaokrąglonych form, niewyróżniających się barwą z tła, przedstawisz stworzenia, które sprawiają wrażenie łagodnych.

Ze zmieszania barwy czystej z jedną bądź wieloma barwami dopełniającymi uzyskuje się **barwy złamane**. Odcień barw czystych można zmienić przez dodanie do nich niewielkich ilości czerni lub bieli. Dany kolor staje się dzięki temu ciemniejszy albo jaśniejszy.

Olga Boznańska,
Dziewczynka z chryzantemami

Malarka ukazała dziewczynkę w spokojnych i ciemnych barwach, inaczej niż większość artystów, przedstawiających dzieci w jasnych i wesołych kolorach. W tym dziele przeważają szarości – przyciemnione czernią lub rozbielone – oraz brązy.

- farby olejne na tekturze
- 88,5 x 69 cm
- Muzeum Narodowe w Krakowie
- XIX wiek

Ćwiczenia

1. Wykonaj dwie prace. W jednej ukaż widok miejskiej ulicy lub parku w dzień słoneczny, a w drugiej – to samo otoczenie w dzień pochmurny albo deszczowy. Możesz posłużyć się narzędziami plastycznymi lub programem komputerowym.
2. Opracuj trzy projekty kostiumów karnawałowych, teatralnych lub filmowych. W pierwszym z nich wykorzystaj tylko barwy czyste, w drugim zastosuj pary barw dopełniających, a w trzecim – barwy złamane. Jakie odczucia budzi w Tobie każdy ze strojów? Która wersja kolorystyczna najlepiej – według Ciebie – odpowiada atmosferze karnawałowej zabawy?

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, pędzel, farby plakatowe, naczynie na wodę, talerz do mieszania farb, komputer

kartka z bloku rysunkowego, pędzel, farby plakatowe, naczynie na wodę, talerz do mieszania farb

■ Barwy ciepłe i zimne

Kolorom przypisuje się określoną temperaturę, dlatego można je podzielić na ciepłe i zimne. **Barwy ciepłe** to barwy: czerwona, pomarańczowa, żółta i ich odcienie. Do **barw zimnych** należą: zielona, niebieska, fioletowa i ich odcienie. Kolory biały i czarny nie są zaliczane ani do barw ciepłych, ani do zimnych. Wrażenie, które wywołuje dany kolor, w dużym stopniu zależy od sąsiedztwa innych barw. Ten sam kolor w towarzystwie barw zimnych wyda się cieplejszy niż w otoczeniu barw ciepłych. Różne odcienie jednej barwy w zestawieniu ze sobą również mogą wyglądać na cieplejsze lub zimniejsze. Właściwości barw ciepłych i zimnych są wykorzystywane w dziełach malarskich – przedmioty w barwach ciepłych wydają się bliższe widzowi, a te ukazane w kolorach zimnych – bardziej odległe.

Pablo Picasso

[czytaj: pikasso],

Ubody nad brzegiem morza

Artysta zastosował niezwykle zabieg – wszystkie elementy obrazu przedstawił w różnych odcieniach chłodnego niebieskiego i zieleni. Z tego powodu postaci mogą wydawać się nieszczęśliwe, smutne. Dzieło wywołuje wrażenie, że ukazana sytuacja nie pochodzi ze znanego nam świata.

farby olejne
na drewnie

105,4 x 69 cm

Narodowa Galeria
Sztuki w Waszyngtonie

XX wiek

Kolory ciepłe mogą rozweselać i wywoływać miłe odczucia. Żywe odcienie tych barw dodają energii, ale zbyt nasycone czasem powodują rozdrażnienie. Kolory zimne zazwyczaj uspokajają i ułatwiają koncentrację. Niektórych jednak przygnębiają.

Ćwiczenie

Zaproponuj kolory farb, którymi można by pomalować pomieszczenia w Twojej szkole, w bibliotece lub w domu kultury. Weź pod uwagę przeznaczenie sal. Które barwy będą najlepsze w miejscach nauki, odpoczynku, spotkań, posiłków? Namaluj pomieszczenie oraz jego wyposażenie w dobranych przez Ciebie barwach lub wykonaj projekt w programie komputerowym. Postaraj się, aby użyte kolory wprawiały w dobry nastrój, sprzyjały pracy lub zabawie.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, farby plakatowe, pędzle, naczynie na wodę, komputer

Czy już wiesz?

- Koło barw to schemat pozwalający na wyjaśnienie zasad mieszania i powstawania barw.
- Barwy podstawowe to kolory: żółty, czerwony i niebieski.
- Do barw pochodnych zaliczamy kolory: pomarańczowy, fioletowy i zielony.
- Barwy podstawowe i pochodne są barwami czystymi.
- Barwy dopełniające to pary barw podstawowych i pochodnych, które najbardziej ze sobą kontrastują.
- Barwy złamane powstają z połączenia barwy czystej z jedną lub z kilkoma barwami dopełniającymi.
- Do barw ciepłych zaliczamy barwy: czerwoną, pomarańczową, żółtą i ich odcienie.
- Do barw zimnych należą barwy: zieloną, niebieską, fioletową i ich odcienie.
- Wrażenie temperatury danej barwy zależy od jej zestawienia z innymi kolorami lub z jej różnymi odcieniami.

Techniki rysunkowe

Technika rysunkowa to sposób wykonania dzieła rysunkowego. Nazwy technik są związane z rodzajem narzędzia, którego używamy. Wyróżniamy między innymi rysunki **kredkami**, **ołówkiem**, **węglem** i **tuszem** rozprowadzanym pędzlem. Każde z tych narzędzi zostawia odmienny, charakterystyczny ślad. Ponadto ślad danego narzędzia na powierzchni gładkiej i śliskiej będzie inny niż na powierzchni szorstkiej. Wybór odpowiedniego narzędzia i podłoża zależy od tego, jaki efekt chcemy uzyskać. Współcześnie tworzenie prac rysunkowych umożliwiają również programy komputerowe oraz aplikacje w tabletach i telefonach.

O tym się dowiesz

- Jakimi narzędziami można rysować?
- Na jakich podłożach tworzone są prace rysunkowe?
- Jakie właściwości mają różne narzędzia rysunkowe?

■ Narzędzia rysunkowe i ich ślady

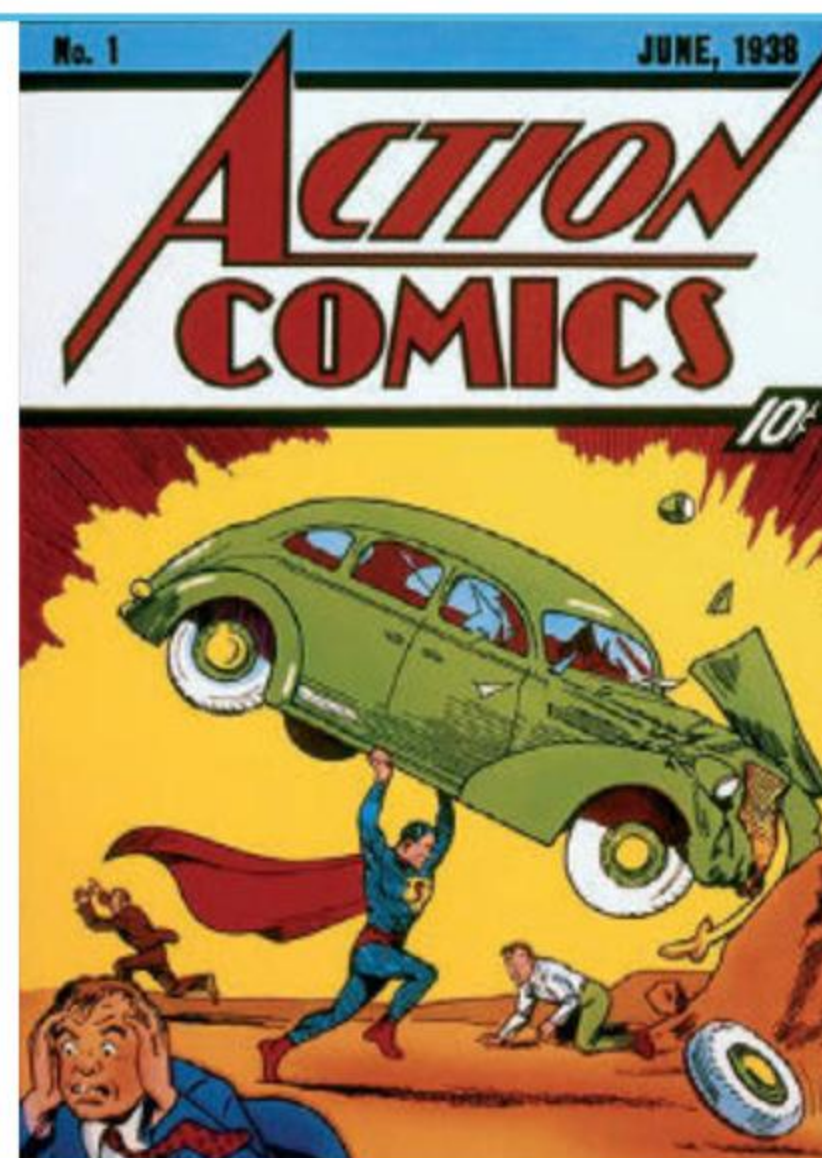
Te same przedmioty można narysować na wiele sposobów. Za każdym razem będą one wyglądać inaczej, w zależności od użytych narzędzi i podłoża. Wygląd i stopień wykończenia rysunku jest uzależniony również od tego, czy chcemy wykonać jedynie **szkic**, by przygotować się na przykład do namalowania obrazu, czy też zamierzamy stworzyć dzieło rysunkowe.

Na białej powierzchni rysunek jest najbardziej wyrazisty. Duży kontrast osiąga się poprzez wykonanie rysunku białą kredką na czarnej kartce. Szczególny nastrój można uzyskać dzięki rysowaniu na kolorowych podłożach, również tych niejednolitych.

Sztuka wokół nas

Przykładem sztuki opartej na rysunku, z którą stykamy się na co dzień, jest **komiks**. Pojawił się w gazetach w XIX wieku w postaci krótkiej, zabawnej, czarno-białej historyjki. Dziś kolorowe książkowe komiksy ukazują przygody bohaterów, wydarzenia historyczne oraz codzienne życie. Każdy z rysowników stosuje typową dla siebie kreskę i własny sposób ukazywania postaci. Komiksy często są tworzone zespołowo: autor wykonuje rysunki ołówkiem, kolejny rysownik nanosi kontury tuszem, a jeszcze inna osoba odpowiada za kolory. Współczesne komiksy powstają również w graficznych programach komputerowych.

Okładka komiksu z lat 30. XX wieku

Ćwiczenia

1. Przeprowadź eksperyment – wykonaj ślady lub proste kształty, na przykład liści, za pomocą różnych narzędzi rysunkowych. Poszczególne linie nanieś na różne podłoża, na przykład na suche lub zwilżone wodą kartki papieru. Możesz rozcierać ślady palcami. Porównaj otrzymane efekty. Najciekawsze próbki naklej na kartkę.
2. Narysuj stado zwierząt z wykorzystaniem dowolnej techniki. Możesz użyć kilku narzędzi rysunkowych. Przedstaw zwierzęta różnych gatunków – ich odmienne sylwetki i ubarwienie – a także elementy otoczenia widoczne w tle.
3. Wykonaj rysunek ukazujący niezwykle, niecodzienne otoczenie, np. wnętrze baśniowej jaskini lub przestrzeń kosmiczną. Przygotuj szkic ołówkiem lub węglem, a następnie użyj kolorowych kredek.

Co będzie potrzebne?

różne rodzaje papieru, ołówki o różnej twardości, kredki, piórko i tusz, pędzle różnej szerokości, naczynie na wodę

kartka z bloku rysunkowego, ołówki, kredki, węgiel, piórko i tusz, pędzle, naczynie na wodę

kartka z bloku rysunkowego, ołówki, kredki, węgiel

- Ołówek

Ołówek składa się z drewnianej obudowy i grafitu – węgla zmieszanego z gliną i uformowanego w sztyft. Grafit do rysowania występuje też w formie pałeczek różnej grubości oraz w proszku. Twarde ołówki, oznaczone literą H, pozostawiają jasny, srebrzystoszary ślad, a miękkie i tłuste, oznaczone literą B, dają ciemną, niemal czarną linię.

- Tusz

Tusz występuje w wielu barwach. Jest to płyn składający się najczęściej z żywicy drzew, pigmentów i innych elementów. To od nich zależy jego gęstość i trwałość oraz to, czy szybko wysycha. Zazwyczaj jest wchłaniany przez papier i nie można go usunąć, choć krawędzie wykonanych nim plam czasem rozmywa się mokrym pędzlem. Tusz często rozcieńcza się wodą, aby otrzymać półprzezroczyste warstwy barwnych plam. Oprócz pędzli do rysowania tuszem używa się pałeczek, piór, napełnianych pisaków oraz gąbek.

Bryła grafitu – z tego minerału wytwarzane są rysujące sztyfty ołówków.

Buteleczka z tuszem

Vincent van Gogh

[czytaj: winsent wan gog],

Portret Patience Escalier

[czytaj: pasjans eskalje]

Artysta zastosował w rysunku różne linie i punkty – zagęścił je w celu uzyskania ciemniejszych płaszczyzn. Ślady wykorzystanych narzędzi są bardzo wyraźne. Postać została obrysowana grubym konturem, dzięki czemu odróżnia się od tła.

 ołówek i tusz na papierze

 49,4 x 38 cm

 Fogg Art Museum w Cambridge
[czytaj: fog art mjuzeum w kembridż]

 XIX wiek

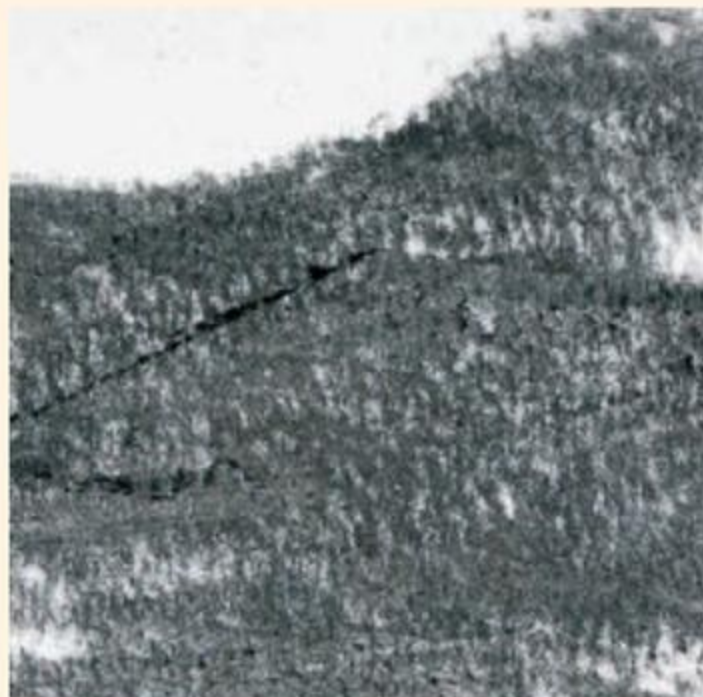
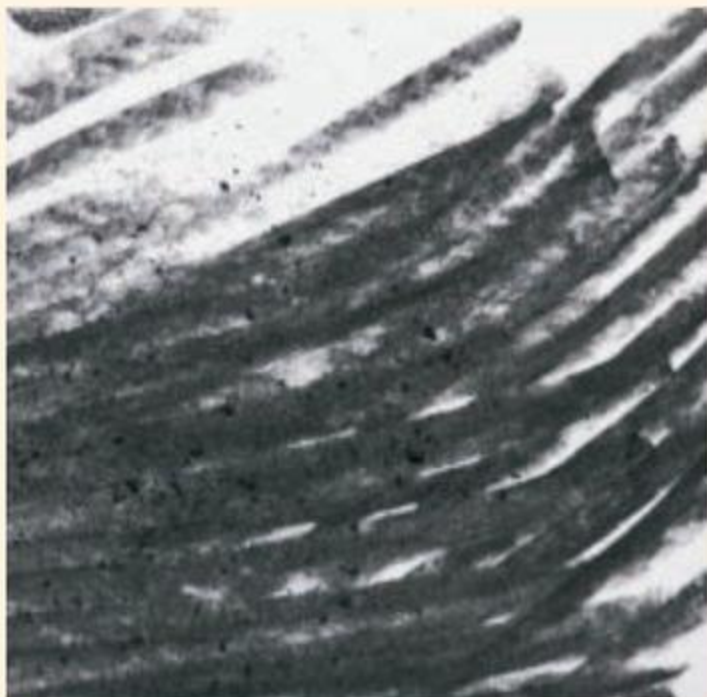
Magiczne drzewo

Wyobraź sobie magiczne drzewo. Czym wyróżnia się ono spośród innych drzew, które można zobaczyć w lesie czy parku? Jak wyglądają jego gałęzie, pień i kora? Jakie kształty mają rosnące na nim liście? Pomyśl o otoczeniu, w jakim znajduje się drzewo. Czy zamieszkują je zwierzęta albo niezwykle postacie?

Zastanów się, jak przedstawiś wyobrażoną scenerię. Zaplanuj rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę węglem. Możesz skorzystać z podanych wskazówek. Na zakończenie utrwál rysunek za pomocą fiksatywy lub lakieru do włosów.

Co będzie potrzebne?

blok rysunkowy,
węgiel w sztyfcie lub
w drewnianej obudowie,
węgiel drzewny, gumka
chlebowa (ugniatana),
fiksatywa lub lakier do
włosów

Aby przedstawić pień i gałęzie o różnej grubości, możesz podczas rysowania nakładać linie warstwami lub ze zmienną siłą przyciskać węgiel szeroką powierzchnią do papieru.

Młode gałązki możesz narysować ostrym czubkiem kawałka węgla – w ten sposób uzyskasz cienkie, delikatne linie.

Miejsca, w których zamierzasz ukazać jaśniejsze elementy na ciemniejszym tle, warto pozostawić niezarysowane. Możesz też zaznaczyć jasne fragmenty krawędzią gumki do ścierania na powierzchni pokrytej węglem.

- Kredki

Podstawową częścią kredki jest kolorowy sztyft. Wykonuje się go z pigmentu połączanego z woskiem lub olejem. Kredki są zróżnicowane – mogą być mniej lub bardziej twarde, zostawiać ślady grube, wyraźne i tłuste albo delikatne i sypkie. Czasem zarysowane nimi płaszczyzny można rozmywać wodą lub rozcierać palcami. Kredkami rysuje się jednokolorowe linie. Używa się ich także do pokrywania barwą dużych powierzchni przez stawianie wielu śladów obok siebie.

- Węgiel

Węgiel rysunkowy występuje w kilku postaciach. Kruche patyczki pozostawiają na powierzchni papieru suchy, łatwy do roztarcia ślad o nieregularnej szerokości i zróżnicowanych krawędziach. Twardsze sztyfty w kształcie wałeczków dają czarną, wyrazistą linię. Rdzeń w drewnianej oprawie, który można naostrzyć, nadaje się do rysowania szczegółów. Występuje również węgiel w proszku, którym szybko można pokryć duże płaszczyzny papieru. Rysunki węglem należy utrwalić specjalnym płynem w sprayu, zwanym **fiksatywą**.

Patyczki węglowe

Edward Hopper
[czytaj: edłord haper],
szkic do obrazu
Pokoje dla turystów

- węgiel i kreda na papierze
- 26,4 x 40,6 cm
- Muzeum Sztuki Whitney
[czytaj: łitnej]
w Nowym Jorku
- XX wiek

Czy już wiesz?

- Technika rysunkowa to jeden ze sposobów wykonania dzieła rysunkowego.
- Do technik rysunkowych zaliczamy rysunek kredkami, ołówkiem, węglem i tuszem.
- Wyróżniamy ołówki twarde, oznaczone literą H, i miękkie, oznaczone literą B.
- Tusz rozcieńczony wodą daje półprzezroczyste plamy barwne, a do rysowania nim używa się patyczków, piór, pędzli, napełnianych pisaków i gąbek.
- Kredki mają różną twardość i tłustość. Od tych cech zależy, czy zostawiają ślady grube i wyraźne, czy – cienkie i delikatne.
- Węgiel występuje w postaci patyczków, sztyftów i proszku. Zostawia ślady delikatne lub mocne albo sypkie.

Techniki malarskie

Technika malarska to sposób wykonania dzieła malarskiego. Nazwa danej techniki zwykle pochodzi od rodzaju zastosowanej farby. Wyróżnia się między innymi farby: **akwarelowe**, **temperowe**, **plakatowe**, **olejne** i **akrylowe** oraz **gwasze** i **pastele**. Do technik malarskich zaliczamy również technikę **fresku**, polegającą na tworzeniu malowideł ściennych na mokrym tynku. Pokrewne malarstwu są też **mozaiki** – dzieła układane z małych kawałków kamieni, szkła i ceramiki, zdobiące ściany i podłogi.

Podstawowymi składnikami farb są barwne proszki – **pigmenty**. Substancje te miesza się ze spoiwami, którymi mogą być na przykład klej lub olej. Od właściwości spoiwa zależy rodzaj i gęstość farby.

O tym się dowiesz

- Jakich wyróżniamy rodzaje farb?
- Jakimi narzędziami można malować?
- Na jakich podłożach są tworzone prace malarskie?
- Jakie właściwości mają różne rodzaje farb?
- Jak tworzyć w różnych technikach malarskich?

W dawnych wiekach pigmenty pozyskiwano między innymi ze skał i minerałów. Niektóre z nich, na przykład niebieski otrzymywany ze skały zwanej lapis-lazuli, były bardzo drogie.

Współcześnie pigmenty są otrzymywane zarówno z surowców naturalnych, jak i chemicznie.

Współcześnie pigmenty i farby otrzymuje się w wyniku procesów chemicznych w fabrykach. Wytwarzane są w wielkich ilościach i w tysiącach odcieni nieznanych przez dawnych malarzy. Masowa produkcja sprawiła, że farby są dziś tanie i dostępne dla każdego.

Innym źródłem pigmentów są rośliny. Przykładowo, ceniony od starożytności barwnik indygo dawniej był otrzymywany z indygowca – rośliny pochodzącej z Afryki.

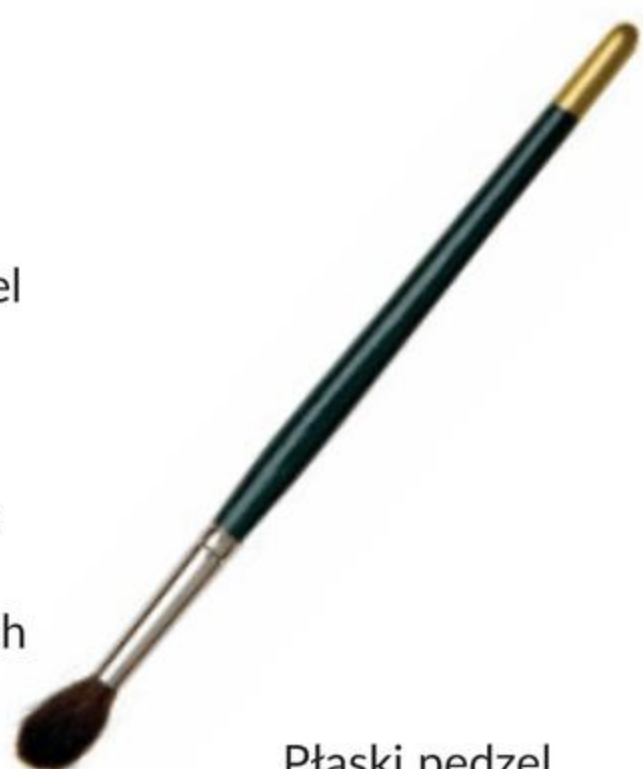
■ Technika akwarelowa

Technika akwarelowa polega na nakładaniu na podłoże kolejnych warstw rozwodnionych farb. Najpierw są наносzone plamy jaśniejsze, a potem – ciemniejsze, na wcześniej wyschnięte warstwy. Powstają dzięki temu prześwitujące, kolorowe plamy i płaszczyzny, które mogą być zarówno wyraziste, jak i delikatne. Można również nanieść plamy na mokre warstwy, aby otrzymać efekt rozmycia krawędzi – należy jednak przedtem odgraniczyć miejsca, które mają pozostać białe lub jaskrawe.

Farbami akwarelowymi najczęściej wykonuje się prace na białym, dość grubym papierze. Jeśli na początku zwilżymy podłoże, uzyskamy plamy o miękkich, rozplływających się krawędziach. Przed malowaniem można wykonać delikatny szkic ołówkiem.

- Narzędzia i podłoża w technice akwarelowej

Okrągły pędzel o dużych rozmiarach, stosowany do nakładania warstw rozwodnionych farb

Płaski pędzel do malowania plam o wyraźnych krawędziach

Spiczasty pędzel do malowania cienkich linii

Farby akwarelowe w postaci barwnych krążków

Plama na zwilżonym papierze

Plama na papierze o gładkiej powierzchni

Plama na papierze o szorstkiej powierzchni

Gąbka służąca do uzyskiwania plam o zróżnicowanej powierzchni i jej ślad

Papier z bloku rysunkowego o gładkiej powierzchni

Papier akwarelowy o szorstkiej powierzchni

Papier o lekko prążkowanej powierzchni

Piotr Michałowski,
Jezioro w górach

Artysta namalował krajobraz w technice akwarelowej. Zastosowane przez niego prześwitujące, kolorowe plamy powodują, że praca jest lekka i świetlista.

- farby akwarelowe na papierze
- Muzeum Narodowe w Warszawie
- XIX wiek

Witold Wojtkiewicz,
Podmuch wiosenny

Plamy w dziele są delikatne, rozmyte i półprzezroczyste. Artysta wykorzystał właściwości farb, by ukazać zwiewność ubrań postaci i wywołać wrażenie, że dziewczynkę zaraz uniesie wiatr.

- farby akwarelowe na płótnie
- 58 x 81,5 cm
- Muzeum Narodowe w Warszawie
- XX wiek

Ćwiczenie

Namaluj park albo inne otoczenie wiosną. Najpierw wykonaj ołówkiem delikatny szkic. Możesz lekko zwilżyć kartkę wodą. Następnie nałóż stopniowo różnorodne plamy. Nadmiar wody usuń chusteczką.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku akwarelowego, ołówki, farby akwarelowe, pędzle, gumka, chusteczki higieniczne

■ Techniki temperowa i plakatowa oraz gwasz

W **technikach temperowej i plakatowej** oraz w **gwaszu** używa się farb kryjących i szybkoschnących. Plama nałożona na wyschniętą farbę dokładnie ją zakrywa, dzięki czemu łatwo można wprowadzać zmiany w pracy. Farby temperowe, plakatowe i gwasze rozcieńcza się małą ilością wody w trakcie mieszania. Nadają się one do malowania na papierze, płótnie oraz desce.

- Narzędzia stosowane w technikach temperowej i plakatowej

Płaskie pędzle
o różnej szerokości

Szpachelka malarska
do rozprowadzania farb

Paleta
do mieszania
farb

Farby
plakatowe w tubach

Farby
temperowe w tubach

Ciekawi sztuki

W jakiej technice malowano w starożytności?

Starożytni Egipcjanie, Grecy i Rzymianie znali technikę malarską zwaną **enkaustyką**. W tej metodzie pigmenty były rozrabiane z woskiem pszczelim. Farby nakładano na gorąco szpachelkami lub pędzlami, najczęściej na drewniane tablice lub na płótno pokryte gipsem. Dzieła wykonane w tej technice miały trwałe barwy i dużą odporność na warunki pogodowe, dlatego malowano w ten sposób portrety – wizerunki twarzy – mocowane do mumii oraz rzeźby stojące na wolnym powietrzu.

Portrety mumiowe z Fajum, I–III wiek n.e.

Krajobraz z wymarzonej wycieczki

Wyobraź sobie krajobraz w okolicy, którą zamierzasz zwiedzić w wakacje. Jakie elementy składają się na ten widok? Jakie barwy w nim przeważają? Jak jest ukształtowany teren? Czy w krajobrazie można dostrzec ludzi, zwierzęta, rośliny, budowle albo pojazdy?

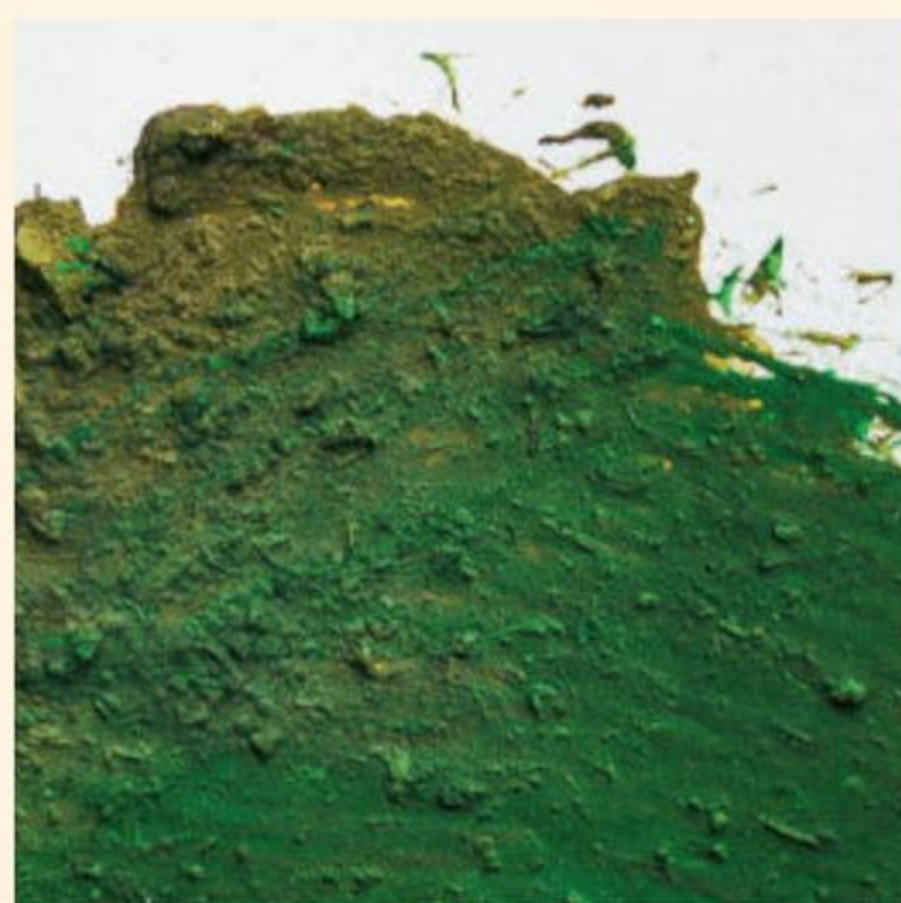
Zastanów się, w jaki sposób przedstawiś wyobrażone miejsce. Zaplanuj rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę farbami plakatowymi lub temperowymi. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

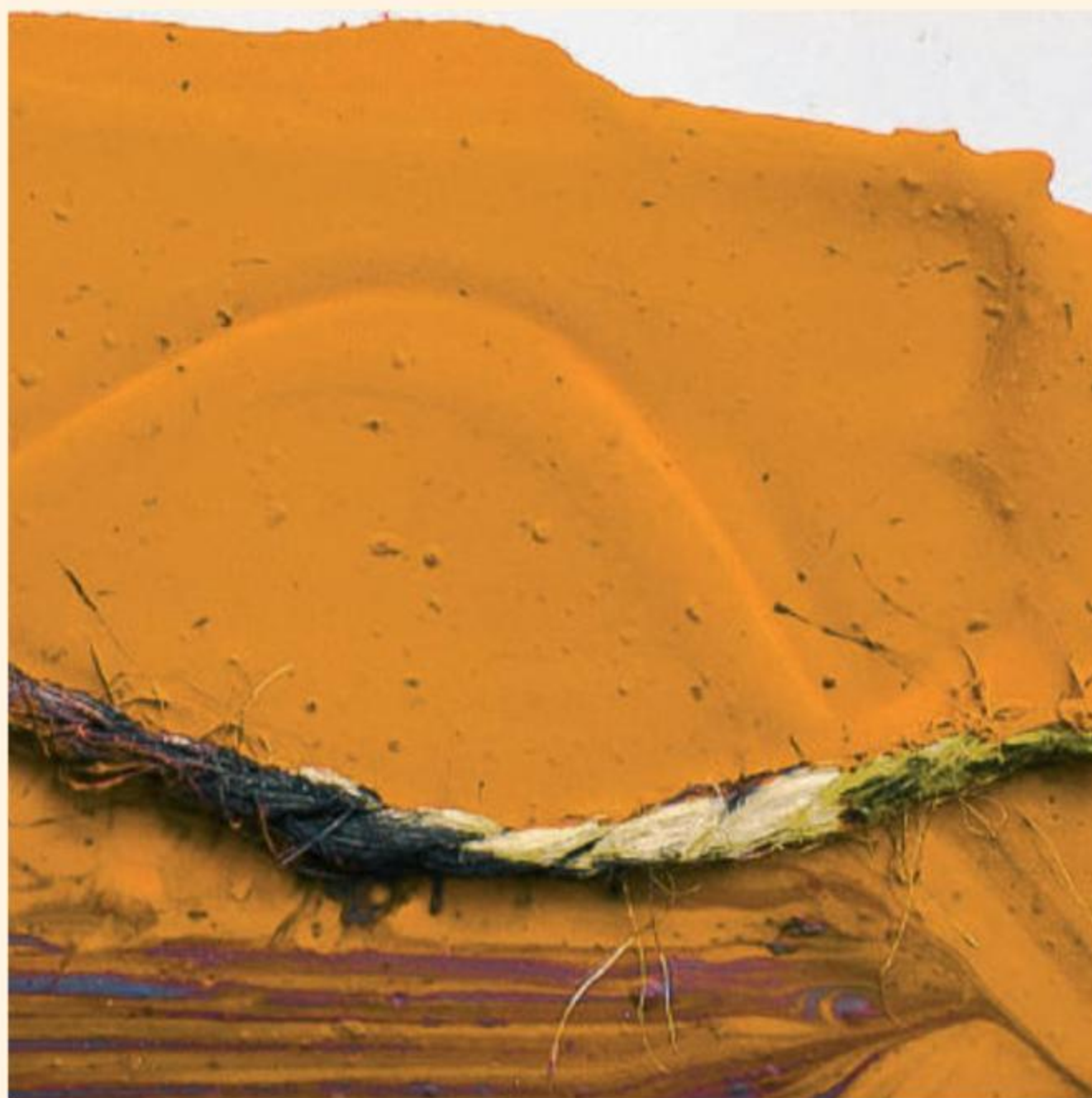
blok techniczny, farby plakatowe lub temperowe, pędzle, ściereczka albo gąbka, chusteczka higieniczna, szpachelka, patyczek po lodach lub kawałek tektury, piasek, ziemia, sznurek, tasiemka

Nanoszenie farb za pomocą ściereczki, chusteczki lub gąbki i rozcieranie uzyskanych śladów pozwala na tworzenie nieregularnych plam. W ten sposób można ukazać duże zróżnicowane płaszczyzny, na przykład niebo czy wodę.

Różnie ukształtowany teren można przedstawić poprzez nałożenie na kartkę grubych warstw farby połączonej z piaskiem lub ziemią. Możesz użyć do tego szpachelki, patyczka po lodach lub kawałka tektury.

Aby przedstawić poszczególne elementy pejzażu, możesz przykleić do mokrej farby kawałki sznurka lub tasiemki. Ciekawy efekt uzyskasz też, jeśli przesuniesz te elementy po mokrej powierzchni kartki.

Do ukazania płaszczyzn porośniętych trawą lub innymi roślinami warto wykorzystać zwiniętą chusteczkę zanurzoną w farbie. Na utworzonych za jej pomocą plamach można zaznaczać linie trzonkiem pędzla, zanim wyschnie farba.

Andriej Rublow, Święta Trójca

Artysta stworzył **ikonę**, czyli obraz ukazujący osoby boskie lub świętych. Ikony powstają według ściśle określonych wzorców i mają wielkie znaczenie religijne. Zgodnie z tradycją mówi się o nich, że są pisane, a nie malowane. Właściwości farb temperowych sprawiły, że plamy koloru na ikonie są intensywne i wyraźnie od siebie odgraniczone. Trwałość farby pokrytej lakierem spowodowała, że dzieło przetrwało setki lat w dobrym stanie.

- farby temperowe na desce
- 142 x 114 cm
- Galeria Tretiakowska w Moskwie
- XV wiek

Ćwiczenia

1. Namaluj pracę ukazującą, jak zmienia się drzewo w trakcie pór roku. Naszkicuj ołówkiem koronę drzewa tak, aby wypełniała całą kartkę. Podziel arkusz na cztery pola liniami. Każdy z fragmentów korony przedstaw w innej porze roku: wiosną, latem, jesienią i zimą. Elementy namalowane w poszczególnych częściach mogą przekraczać granice z sąsiednimi polami.
2. Przedstaw widok Twojego miasta lub ulubionej okolicy w kilku etapach. Najpierw namaluj tło i najdalsze elementy w górnej części kartki. Następnie nanieś to, co ma się znaleźć w środkowej części pracy. Na koniec zapełnij przestrzeń u dołu kartki. Używaj małych ilości farby. Po każdym etapie malowania poczekaj, aż kolejna warstwa farby wyschnie.

Co będzie potrzebne?

kartka z dużego bloku rysunkowego, ołówek, pędzel, farby plakatowe, naczynie do mieszania farb

kartka z bloku rysunkowego, ołówek, pędzel, farby plakatowe, naczynie do mieszania farb

■ Technika pastelowa

Popularną techniką malarską jest **technika pastelowa**. Pastele to wałeczki uformowane z pigmentów, kredy i spoiwa. Najczęściej używane są kruche i sypkie **pastele suche** oraz miękkie i trwalsze **pastele olejne**.

Pastelami nanosi się linie albo plamy obok siebie lub kładzie się jedną warstwę na drugą. Ich ślady można ścierać gumką albo szmatką, wcierać, zeszkrobywać i dowolnie poprawiać. Pastele suche pozwalają uzyskać inne efekty niż pastele olejne, ale za pomocą obydwu ich rodzajów można uzyskać barwy zarówno delikatne, jak i nasycone.

Ponieważ każdy rodzaj pastelu ściera się w inny sposób, bardzo ważny jest wybór papieru, na którym wykonuje się pracę – od niego bowiem zależy końcowy efekt. Najlepiej maluje się na szorstkim podłożu. Obrazy stworzone w technice pastelowej przekłada się papierem lub kalką, aby zapobiec ich zniszczeniu. Jeśli zastosowano pastele suche, warto utrwalić je fiksatywą, podobnie jak rysunki wykonane węglem.

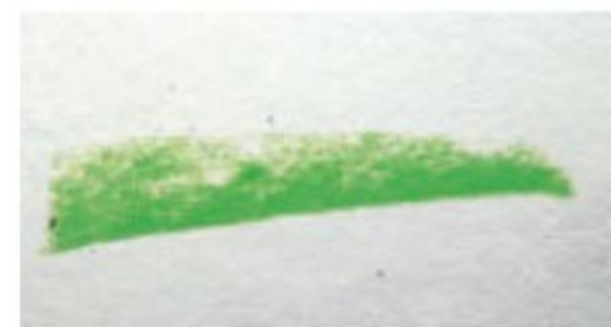
- Pastele i ich ślady na różnych podłożach

Pastele olejne

Fiksatywa

Ślad pastelu suchego na gładkim papierze

Ślad pastelu olejnego na prążkowanym papierze

Gumka zwana chlebówką jest bardzo praktyczna, ponieważ pochłania pył. Można ją formować w dowolne kształty.

Pastele suche

Ślad pastelu suchego na szorstkim papierze

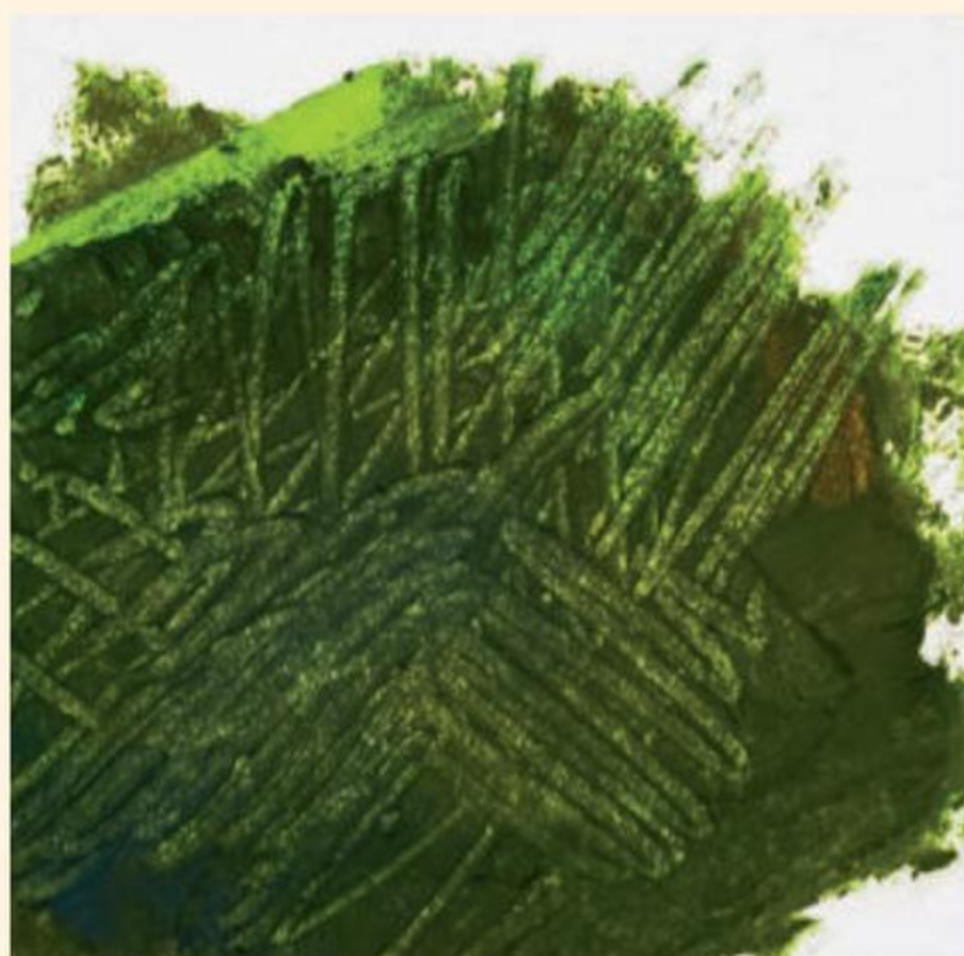
Egzotyczny ogród

Pomyśl o ukrytym zakątku dżungli, pełnym nieznanym gatunków roślin, motyli, zwierząt. Wyobraź sobie tropikalne drzewa. Jak wyglądają ich pnie, gałęzie i liście? Wymyśl owoce i kwiaty o fantazyjnych kształtach i kolorach.

Zastanów się, jak przedstawiś wyobrażone miejsce. Zaplanuj rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę pastelami. Możesz skorzystać z podanych wskazówek. Gotową pracę utrwal za pomocą fiksatywy lub lakieru do włosów.

Co będzie potrzebne?

blok rysunkowy, pastele suche i olejne, patyczek lub pędzel (trzonek), fiksatywa lub lakier do włosów

Spękaną korę porośniętego mchem drzewa dobrze oddają linie wyżłobione patyczkiem w grubej warstwie pasteli olejnych.

Aby uzyskać różne odcienie zieleni, nałóż na zielone powierzchnie inne barwy, tak aby kolory się wymieszały. Można w tym celu użyć pasteli zarówno suchych, jak i olejnych.

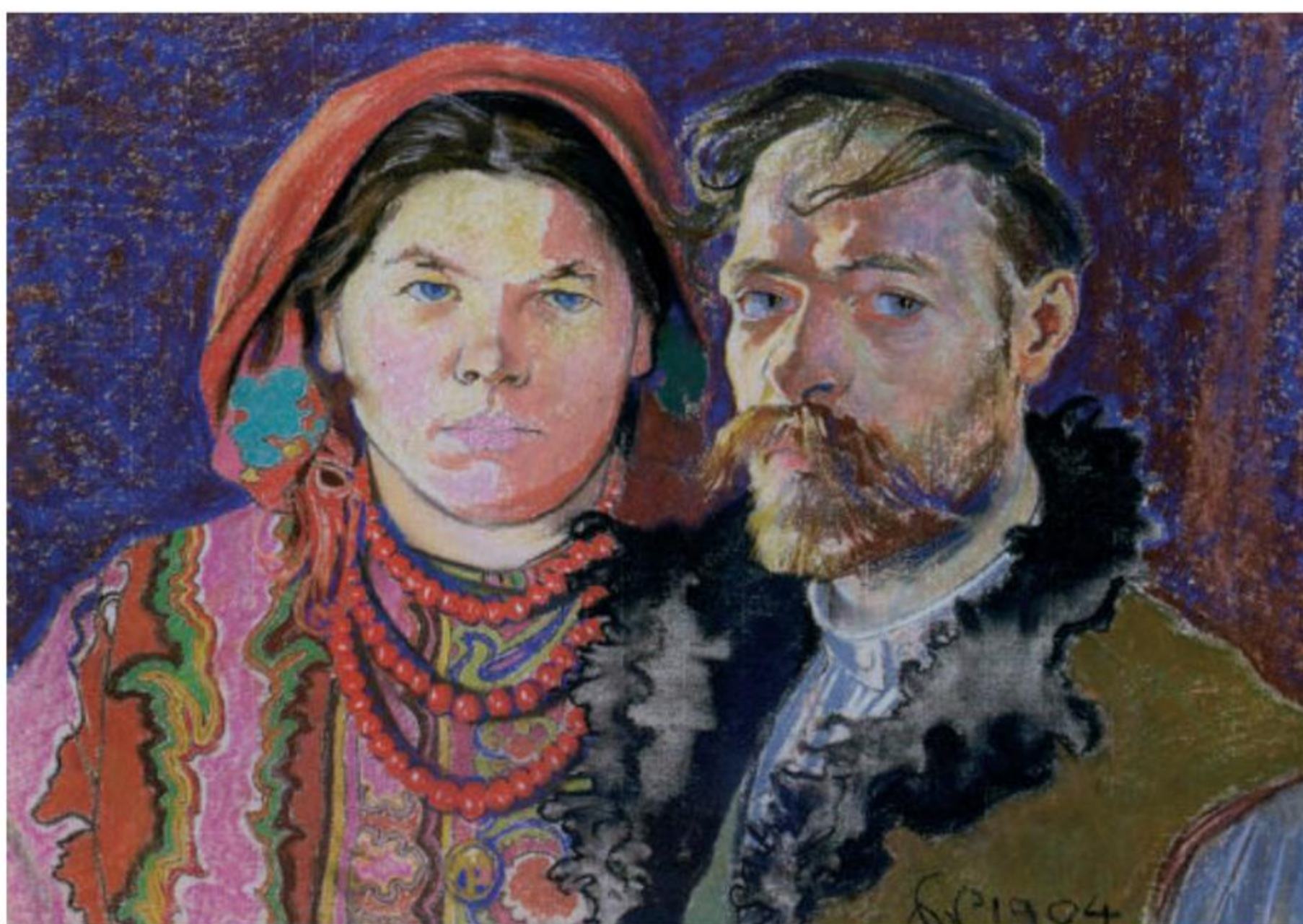
Do ukazania kwiatów, owoców, motyli, nieba i innych jasnych elementów możesz użyć barw czystych. Jeśli nałożysz je na jasny podkład i nie dodasz do nich barw dopełniających, pozostaną świetliste i wyraźne.

Odilon Redon
[czytaj: odilą redą],
Ofelia wśród kwiatów

Artysta zestawiał w dziele żywe, czyste barwy, takie jak niebieski i czerwony, z barwami złamanymi – brązami. Połączył kształty ostro zarysowane i wyraziste z kształtami roztartymi, niewyraźnymi. Mocnym plamom towarzyszą plamy jaśniejsze i delikatne.

 pastel na papierze
 64 x 91 cm
 Galeria Narodowa w Londynie
 XX wiek

Stanisław Wyspiański,
Autoportret z żoną

Intensywność i duży wybór kolorów pasteli umożliwiły artyście stworzenie wyraźnie zarysowanego, kontrastowego wzoru na stroju kobiety. Ciemne tło oddziela się od postaci i zwraca uwagę widza na chropowatą powierzchnię papieru.

 pastel na papierze
 47,7 x 62,2 cm
 Muzeum Narodowe w Krakowie
 XX wiek

Ćwiczenia

1. Namaluj pracę ukazującą kolorową łąkę. Rozetrzyj na kartce delikatne plamy, aby utworzyć tło. Przedstaw rośliny różnymi liniami. Możesz także zastosować kolorowe, grubo nałożone plamy.
2. Wykonaj pracę przedstawiającą wielobarwne maski na bal kostiumowy. Nanieś kontury poszczególnych masek i kolorowe wzory na każdej z nich. Następnie wypełnij płaszczyzny barwami.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, pastele olejne, chusteczka higieniczna lub gumka

kartka z bloku rysunkowego, pastele olejne

■ Pozostałe techniki malarskie

Farby akrylowe są rozrzedzane wodą – mogą być prześwitujące jak akwarele albo kryjące jak tempery. Można nadać im połysk lub gęstość, na przykład przez zmieszanie ich z piaskiem. Farby te szybko wysychają, dzięki czemu malarze mają możliwość nakładania kolejnych warstw bez rozcierania plam. Barwy farb akrylowych na długo pozostają jaskrawe. Można je nakładać na tkaniny, plastik, metal i szkło za pomocą pędzli i szpachli lub poprzez pryskanie.

Maurice de Vlaminck [czytaj: moris de wlamęk],
Widok na Sekwanę

Wielobarwne plamy farb olejnych zostały grubo nałożone. Ślady pędzla i przenikanie się barw są wyraźnie widoczne w dziele.

- farby olejne na płótnie
- Ermitaż w Sankt Petersburgu
- XX wiek

Farby olejne są trwałe, gęste i wolno wysychają, co umożliwia dokonywanie zmian w trakcie pracy. Zawierają jako spoiwo olej lniany. Aby je rozrzedzić, dodaje się do nich **terpentynę**. Maluje się nimi na płótnie, desce lub blasze pędzlami i szpachlami. W technice tej można malować cienkimi, półprzezroczystymi warstwami farby, czyli **laserunkami**, albo nakładać grube, kryjące warstwy koloru i mieszać je na podłożu. Dzieła olejne utrwala się **werniksem** – substancją zabezpieczającą obraz i nadającą mu połysk.

Czy już wiesz?

- Technika malarska to sposób wykonania dzieła malarskiego.
- Wyróżnia się między innymi farby: akwarelowe, temperowe, plakatowe, akrylowe i olejne oraz gwasze i pastele.
- Podstawowymi składnikami farb są barwne proszki – pigmenty.
- Akwarele tworzą prześwitujące plamy.
- Farby temperowe, plakatowe oraz gwasze są kryjące i szybko zasychają.
- Pastele dzielimy na suche i olejne. Pozostawiają one zróżnicowane ślady.
- Farby akrylowe szybko wysychają, a ich barwy długo pozostają jaskrawe.
- Farby olejne są trwałe, gęste i wolno schną.

Różne techniki malarskie a sztuka antyczna

od około XVII wieku p.n.e. do 476 roku n.e.

Starożytni Grecy i Rzymianie tworzyli malowidła na drewnie, ścianach i naczyniach. Malowali też rzeźby i świątynie. Do naszych czasów zachowały się greckie **malarstwo wazowe** oraz fragmenty rzymskich **fresków**, malowideł wykonanych temperą, a także **mozaiki**.

Antyczni malarze dążyli do wiernego ukazania świata, do uzyskania złudzenia głębi i przestrzeni. Przedstawiali krajobrazy, rośliny i zwierzęta, budowle i wzory oraz sceny z udziałem ludzi – bohaterów wojen i opowieści.

Rzeźbiarze antyczni bogato zdobili budowle. Często też ukazywali sylwetki pięknych ludzi w spokojnych pozach – wysportowane i proporcjonalne. Taki sposób przedstawiania ludzkiego ciała został uznany za idealny, przez co stał się wzorcem dla artystów tworzących w kolejnych stuleciach.

W starożytności powstały również modele budowli użyteczności publicznej znane do dziś. Z antyku wywodzi się wygląd kościołów, stadionów, muzeów, teatrów, hal targowych i bibliotek oraz rynków w centrach miast i ogrodów.

Antyczni Grecy i Rzymianie wytwarzali wiele bogato zdobionych przedmiotów codziennego użytku, ponieważ cenili wygodę życia, rozrywki i piękno w swoim otoczeniu. Do naszych czasów zachowały się naczynia, narzędzia, broń, biżuteria i monety.

Świątynia Hefajstosa w Atenach

→ 415 rok p.n.e.

Typowe dla architektury antyku są świątynie z kamienia w formie prostokątnych gmachów otoczonych kolumnadą lub z przedsionkiem wspartym na kolumnach.

Ćwiczenie

Stwórz wzór podobny do dekoracji na greckich wazach. Na pomarańczowym brystolu narysuj czarnymi flamastrami lub kredkami wybraną sytuację z codziennego życia. Możesz uzupełnić pracę wzorami geometrycznymi lub roślinnymi.

Portret małżonków

fresk

65 x 58 cm

Narodowe Muzeum Archeologiczne w Neapolu

I wiek n.e.

Waza czarnofigurowa z Myken

Starożytni Grecy ozdabiali naczynia i je wypalali. Na czerwonych wazach malowali dekoracje substancją, która po wypaleniu stawała się czarna (styl czarnofigurowy), lub pozostawiali malowidła w kolorze naczynia i zamalowywali tło (styl czerwonofigurowy).

ceramika

Narodowe Muzeum Archeologiczne w Atenach

Sztuka antyku w Muzeach Watykańskich

W muzeach papieskich w Watykanie znajduje się jedna z największych kolekcji sztuki na świecie. Dzieła prezentowane są w kilkunastu zabytkowych pałacach i ogrodach. 26 muzeów i galerii udostępnia zwiedzającym między innymi zbiory obejmujące rzymskie rzeźby, fragmenty budowli, ołtarze, tablic nagrobnych, sarkofagów, fontann i mozaik, gromadzone przez kolejnych papieży od XVI wieku. Na stronie internetowej Muzeów Watykańskich można oglądać filmy i zdjęcia przedstawiające arcydzieła z poszczególnych galerii oraz skorzystać z wirtualnych wycieczek.

Rzymska mozaika ukazująca maski teatralne (fragment)

🌀 szkło i marmur ➡ II wiek n.e.

August z Prima Porta

📦 marmur ➡ I wiek n.e.

Popiersie Juliusza Cezara

📦 marmur ➡ I wiek p.n.e.

W Polsce

Muzeum Czartoryskich w Krakowie

Jedno z najstarszych muzeów w Polsce powstało z inicjatywy księżnej Izabeli Czartoryskiej. Kolekcję udostępniono publiczności w 1876 roku. W jednym z budynków muzeum znajduje się Galeria Sztuki Starożytnej. Wśród eksponatów z okresu od III tysiąclecia p.n.e. do IV wieku n.e. znajdują się między innymi marmurowe rzeźby i płaskorzeźby, sarkofagi gliniane i drewniane, mozaiki i fragmenty malowideł ściennych, wazy greckie, biżuteria, naczynia szklane i przedmioty z brązu. Na stronie internetowej muzeum można obejrzeć film i galerie zdjęć ukazujących najciekawsze eksponaty.

Złote rzymskie kolczyki

Techniki mieszane

Techniki mieszane polegają na łączeniu różnych sposobów malowania. Czasem łączy się także techniki malarskie i rysunkowe. Dzięki temu można uzyskać ciekawe efekty plastyczne.

■ Farby wodne i pastele

Jedna z technik mieszanych polega na łączeniu z pastelami różnych rodzajów farb rozcieńczanych wodą. Najpierw kartka jest pokrywana temperami, farbami plakatowymi lub gwaszami. Po wyschnięciu powierzchni maluje się na niej pastelami.

Można też najpierw użyć pasteli olejnych, a potem – farb. Tłusta powierzchnia nie pochłania rozwodnionej farby, która pozostaje na wierzchu. Dzięki nierównym krawędziom plam powierzchnia obrazu wydaje się zróżnicowana.

O tym się dowiesz

- Czym są techniki mieszane?
- Jakie sposoby tworzenia prac plastycznych można łączyć?
- Czym są kolaż i fotokolaż?
- Jakich materiałów można użyć do wykonania kolażu lub fotokolażu?

**Edgar Degas [czytaj: dega],
Tancerka z bukietem kwiatów
kłaniająca się ze sceny**

Malarz nałożył jasne i jaskrawe barwy pasteli – ciepły pomarańczowy i chłodną jasną zieleń – na stonowane, dość ciemne warstwy farby. Dzięki temu nadał ostrość i wyrazistość strojom tancerek oraz parasolom, a także rozświetlił tło.

- pastel i gwasz na grafice
- 72 x 77,5 cm
- Muzeum Orsay [czytaj: orse] w Paryżu
- XIX wiek

Ćwiczenie

Namaluj pracę ukazującą postać z baśni, komiksu lub filmu. Najpierw pokryj kartkę farbami. Na wyschniętej powierzchni przedstaw bohatera za pomocą pasteli olejnych.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku technicznego, pastele olejne, farby plakatowe, szeroki pędzel

■ Malowanie i drapanie

Ciekawe możliwości daje technika nazywana potocznie wydrapywanką. Polega ona na nałożeniu grubej warstwy farby na papier pomalowany tłustymi kredkami, na przykład świecowymi, a następnie – po wyschnięciu farby – na wydrapaniu rysunku ostrym narzędziem. W efekcie odsłaniane są kolory poprzedniej warstwy. Grubo pomalowane podłoże można również przecierać, na przykład papierem ściernym. Często też odciska się na takiej powierzchni różne materiały.

Paul Klee [czytaj: pał kle],
Teatr lalek (fragment)

Artysta nawiązał do twórczości dzieci dzięki zastosowaniu prostych, geometrycznych kształtów i żywych kolorów, mocno oddzielających się od czerni. Wydrapane linie są wyraźnie widoczne, zwłaszcza w miejscu, w którym przedstawiono włosy postaci.

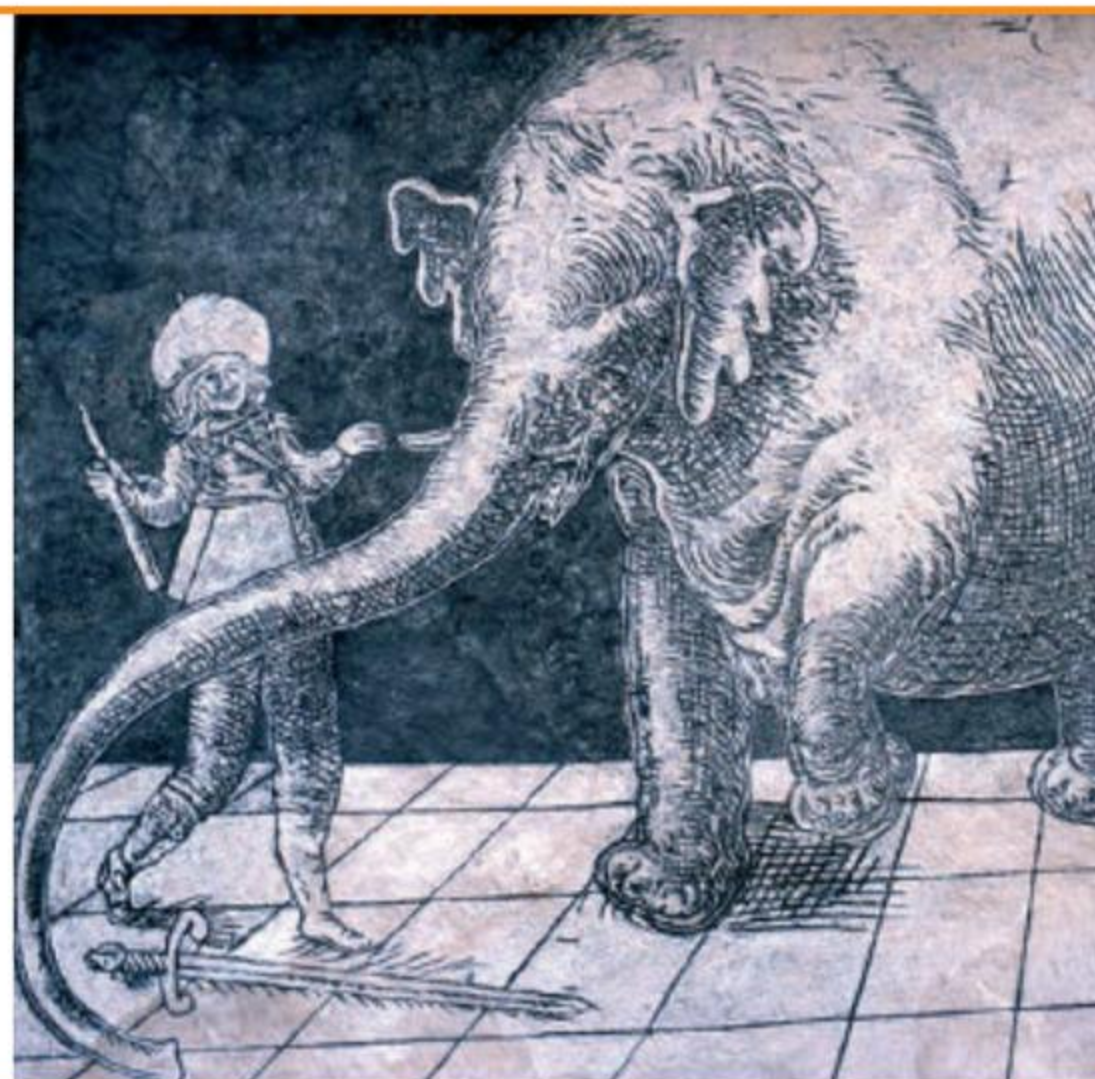
- farby akwarelowe
- 37,2 x 51,4 cm
- XX wiek

Ciekawi sztuki

Czy wydrapywanki są tylko dla dzieci?

Technika wydrapywania nawiązuje do **sgraffito** [czytaj: zgrafito], znanej od średniowiecza techniki dekoracyjnej. Polega ona na pokrywaniu muru kilkoma różnokolorowymi warstwami tynku, a następnie na zeszkrobaniu warstwy wierzchniej według wzoru. Wykonana w ten sposób dekoracja znajduje się na przykład na ścianie domu przy rynku w Trzebiatowie. Ukazuje słonia – w dawnej Polsce zwierzę niemal nieznane, oglądane jedynie podczas pokazów wędrownych artystów cyrkowych.

Sgraffito z Trzebiatowa, XVII wiek

■ Kolaż

Kolaż to technika polegająca na przyklejaniu do podłoża kawałków różnych materiałów. Mogą one mieć zróżnicowaną powierzchnię, rozmaite kształty i kolory. W kolażu często wykorzystuje się wydzierane, wycinane bądź gniecione fragmenty gazet i czasopism. Są one łączone z kolorowymi papierami oraz elementami rysowanymi i malowanymi. O wyborze materiałów decyduje tematyka pracy.

Na sztywnym podłożu można zestawiać ze sobą elementy naturalne, takie jak kora drzew, kawałki drewna, trawa, nasiona, z innymi przedmiotami: sklejkami, małymi opakowaniami i sznurkami. Na powierzchni pokrytej grubą warstwą farby umieszcza się także na przykład skrawki tkanin, cekiny, koraliki i elementy plastikowe. Kompozycje tego rodzaju często urozmaica kolorowe podłoże.

Juan Gris [czytaj: hułan gris],
Szkłanki i gazeta

Wykorzystane przez artystę kawałki gazet sprawiają, że praca kojarzy się odbiorcy ze zwyczajnym życiem, przypomina o przedmiotach używanych na co dzień. Różnorodne techniki zastosowane przez twórcę urozmaicają wygląd dzieła.

- kolaż, gwasz, kredki, kreda
- Muzeum Sztuki College'u
- Smith [czytaj: koledżu smit] w Northampton [czytaj: norfhampton]
- XX wiek

Nieznana planeta

Pomyśl o nocnym niebie, na którym czasem widać mnóstwo gwiazd. Wyobraź sobie, że w przestrzeni kosmicznej znajduje się nowa, nieodkryta dotąd planeta. Jak ukształtowana jest jej powierzchnia? Czy porasta ją roślinność? A może mieszkają na niej jakieś istoty? Jakie są tam kolory nieba i pozostałych fragmentów krajobrazu?

Zaplanuj rozmieszczenie poszczególnych elementów na kartce. Następnie wykonaj pracę techniką kolażu. Zastosuj materiały, które pozwolą na ukazanie gładkich lub chropowatych powierzchni. Możesz skorzystać z podanych wskazówek.

Co będzie potrzebne?

kolorowe kartony,
nożyczki, kartka z bloku
rysunkowego, klej,
niewielkie przedmioty,
fragmenty tkanin oraz
roślin

Do utworzenia tła warto wykorzystać kolorowe kartony o różnych kształtach.

Aby wyróżnić wybrane szczegóły krajobrazu, możesz wyciąć te elementy z kartonu w kolorze kontrastującym z tłem.

Zróznicowane powierzchnie można ukazać poprzez wklejenie do pracy niewielkich przedmiotów i fragmentów tkanin oraz roślin.

Odmianą kolażu jest **fotokolaż**, czyli układ elementów, w którym przeważają fotografie w formie papierowych odbitek. Ta technika wymaga przemyślanego wyboru zdjęć oraz ich wycięcia i zestawienia w taki sposób, aby całość była ciekawa ze względu na dobrane kształty i barwy. Fragmenty fotografii przykleja się do pracy malarskiej bądź rysunku. Można je częściowo zamalować lub zarysować albo połączyć z innymi elementami.

Solomon Benediktovich [czytaj: benedyktowicz] **Telingater**, plakat

Użyte przez twórcę wycinki zdjęć prasowych ukazują zainteresowanie ludzi na początku XX wieku nowoczesnym stylem życia, modą, sztuką, samochodami.

- fotokolaż
- Muzeum Izraela w Jerozolimie
- XX wiek

Ćwiczenia

1. Przygotuj kolaż ukazujący rodzinę spędzającą razem czas na różnych czynnościach, np. na grach i zabawach lub na uprawianiu wspólnego hobby. Wyrównaj brzegi gotowej pracy i naklej ją na arkusz brystolu.
2. Wykonaj fotokolaż ukazujący akrobatów w cyrku. Możesz wykorzystać zarówno fotografie z gazet, jak i wykonane przez Ciebie zdjęcia. Po przyklejeniu poszczególnych części wyrównaj brzegi pracy. Następnie naklej ją na arkusz brystolu.

Co będzie potrzebne?

kartka z bloku rysunkowego, arkusz brystolu, klej, nożyczki, kolorowe kartki, gazety, kredki, farby

kartka z bloku rysunkowego, arkusz brystolu, klej, nożyczki, fotografie, kolorowe kartki, gazety, kredki, farby

Robert Rauschenberg
[czytaj: rauszenberg],
Sen dla Yvonne Rainer
[czytaj: iwon reiner]

Kolaże i fotokolaże mogą ukazywać zarówno obiekty znane nam z otoczenia, jak i elementy z wyobraźni. Artysta, zainteresowany łączeniem różnych materiałów, wzbogacił układ kolorowych fotografii prasowych i reklamowych, czyli fotokolaż, zagadkowymi fragmentami przedmiotów. Dzięki temu jego dzieło przestało być płaskie.

- kolaż, fotokolaż i fragmenty przedmiotów
- 213,3 x 152,4 cm
- kolekcja prywatna
- XX wiek

Czy już wiesz?

- Techniki mieszane polegają na łączeniu różnych sposobów malowania, a także technik malarskich i rysunkowych.
- Dzięki łączeniu farb z pastelami otrzymuje się zróżnicowane powierzchnie i krawędzie plam oraz przenikające się barwy.
- W technice wydrapywania usuwa się powierzchnie warstwy farby, która odśłania

barwy nałożone pod spodem. Dzięki temu powstają wzory i kontury.

- Kolaż to technika polegająca na przyklejaniu do podłoża kawałków materiałów o zróżnicowanych powierzchniach, kształtach i kolorach.
- Fotokolaż to układ elementów, w którym przeważają fotografie.

Zabytki małych ojczyzn

Prawie w każdej polskiej miejscowości znajdują się różnorodne zabytki. Wiele ciekawych budynków i obiektów możesz zobaczyć w regionie, w którym mieszkasz, czyli w Twojej małej ojczyźnie. Niektóre z tych zabytków są związane z dawnymi dziejami danego obszaru albo z życiem mieszkańców okolicznych wsi. Wiejskim budowlom i dziełom sztuki z różnych regionów można się przyjrzeć w skansenach – muzeach na wolnym powietrzu. Szczególnie ważne zabytki zostały wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Zanim wybierzesz się na wycieczkę, dowiedz się, jakie zabytki warto zwiedzić w okolicy, do której się udajesz.

1 Wdzydze Kiszewskie – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich

Placówka ta jest najstarszym polskim muzeum na otwartej przestrzeni. Na terenie skansenu można oglądać chaty kaszubskie wraz z wyposażeniem oraz inne obiekty charakterystyczne dla poszczególnych części Kaszub. Warto także poznać tradycyjne metody wytwarzania żywności czy przedmiotów codziennego użytku – pozwala to lepiej wyobrazić sobie, jak dawniej żyli mieszkańcy regionu.

2 Wasilków – Białostockie Muzeum Wsi

W skansenie znajdują się zabudowania różnego rodzaju, między innymi zagrody leśniczych, drewniany dwór i tradycyjne domy. We wnętrzach poszczególnych budowli są prezentowane eksponaty pogrupowane tematycznie: w jednej z chat można zobaczyć kolekcję zabawek, w innej – drewniane elementy zdobnicze, w kolejnej – sanie i powozy. W muzeum przygotowano również wystawy poświęcone garncarstwu i pszczelarstwu. Na terenie placówki działają ponadto pracownia rękodzielnicza i galeria sztuki.

3 Sanok – Muzeum Budownictwa Ludowego

Sanockie muzeum należy do największych skansenów w Polsce. Prezentowana w nim ekspozycja pozwala poznać sztukę, obyczaje i tradycje różnych społeczności, które dawniej zamieszkiwały południową Polskę, na przykład Łemków, Pogórczan czy Galicjan. Na terenie muzeum można podziwiać różnorodne obiekty, między innymi szkołę, kuźnię, szyby naftowe oraz kościoły i cerkwie z cenną kolekcją ikon.

4 Jawor i Świdnica – Kościoły Pokoju

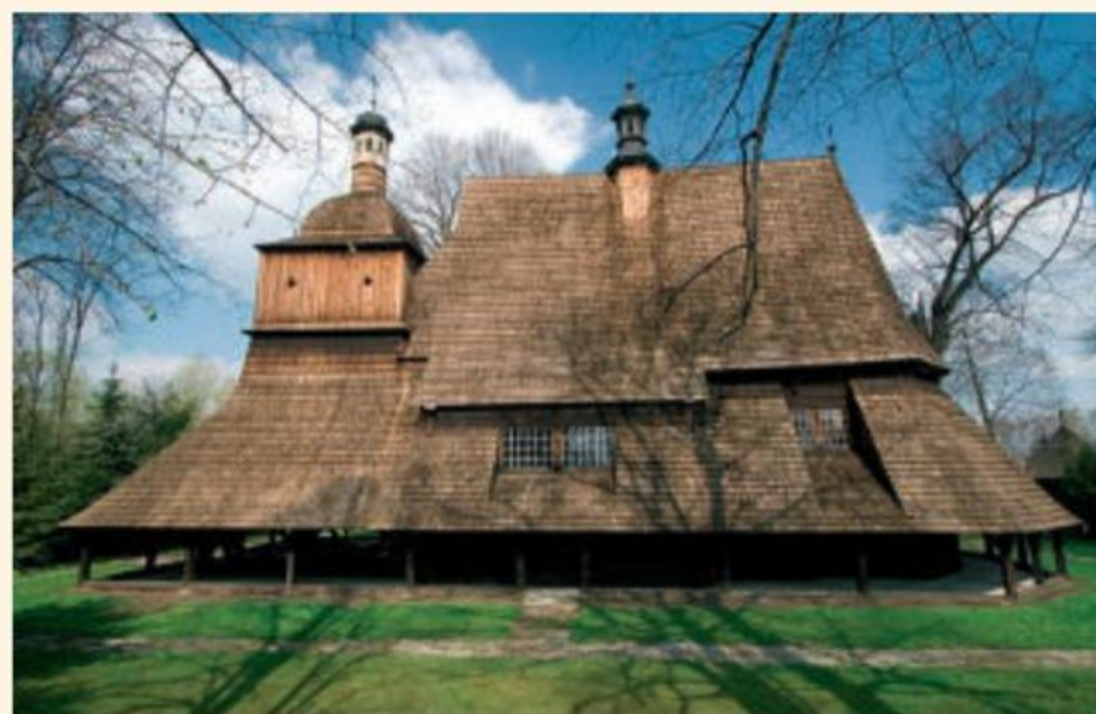
Świątynie powstały w XVII wieku na pamiątkę zakończenia wojny religijnej. Budowle przetrwały setki lat, mimo że zostały wzniesione z nietrwałych materiałów: z drewna, gliny i ze słomy. Kościół w Świdnicy może pomieścić około 7,5 tysiąca osób. Wnętrze budowli zostało podzielone na kilka części i poziomów – jest bogato ozdobione dekoracjami malarskimi i rzeźbiarskimi. Obok świątyni znajduje się Centrum Promocji i Partnerstwa UNESCO.

Kościół Pokoju w Świdnicy

5 Binarowa, Blizne, Dębno, Haczów, Lipnica Murowana, Sękowa – drewniane kościoły

Kościół Świętych Filipa i Jakuba w Sękowej leży na Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce. To jedna z kilku drewnianych świątyń z tego regionu, które znalazły się na liście światowego dziedzictwa UNESCO. Budowlę wzniesiono w 1520 roku – w następnych wiekach powstały między innymi malowany ołtarz i wieża. W kościele odbywają się koncerty i widowiska taneczne.

Kościół w Sękowej

- 6 Malbork – zamek krzyżacki
- 7 Toruń – średniowieczne centrum miasta
- 8 Warszawa – stare miasto
- 9 Kraków – stare miasto
- 10 Kalwaria Zebrzydowska – kościół i klasztor Bernardynów oraz park z kaplicami

- 11 Wieliczka i Bochnia – zabytkowe kopalnie soli
- 12 Wrocław – Hala Stulecia
- 13 Zamość – stare miasto
- 14 Radruż, Chotyniec, Smolnik, Turzańsk, Powroźnik, Owczary, Kwiaton, Brunary Wyżne – drewniane cerkwie

Dekoracje i upominki na różne święta

Zapoznaj się z podanymi propozycjami prac nawiązujących do wybranych uroczystości.

Ozdoba narodowa

Biało-czerwone koło wykonane na przykład z tkaniny lub papieru, które przypina się do ubrania, to ozdoba patriotyczna. Można ją nosić w trakcie szkolnych apeli oraz uroczystości z okazji świąt narodowych. Wykonaj taką ozdobę według własnego pomysłu.

Kartka na Boże Narodzenie

Wykonaj kartkę świąteczną, którą wyślesz do rodziny lub znajomych. Możesz na niej przedstawić choinkę, Twoją rodzinę przy kolacji wigilijnej, wymarzony prezent, widok ulicy w świątecznych dekoracjach lub inne elementy kojarzące się z Bożym Narodzeniem. Kartkę możesz zgiąć na pół i ułożyć pionowo lub poziomo. Pamiętaj o napisaniu życzeń dla adresatów.

Upominek na walentynki

Wykonaj walentynkowy upominek dla osoby, którą darzysz sympatią lub z którą się przyjaźnisz. Twoja praca może być na przykład rzeźbą o kształcie przypominającym serce, kwiat lub zwierzę o miłym usposobieniu. Udekoruj przedmiot w dowolny sposób – wykorzystaj na przykład pióra, płatki kwiatów, kamyki czy koraliki.

Dekoracja na Wielkanoc

Przygotuj ozdobę, którą można by udekorować stół na Wielkanoc. Możesz na przykład wykonać tradycyjne pisanki lub naczynia i materiałowe serwetki pokryte świątecznymi wzorami. Użyj farb dostosowanych do wybranego przez Ciebie podłoża. Przed rozpoczęciem pracy warto wykonać na kartce szkic przedstawiający wzór, który znajdzie się na wybranych przedmiotach.

Prezenty dla mamy i taty

Wykonaj obraz dla mamy lub taty z okazji ich święta. Najpierw zapisz na kartkach kilka pomysłów na pracę, a następnie wybierz jeden z nich. Obraz warto wykonać w technice mieszanej, pozwoli to bowiem osiągnąć ciekawe efekty plastyczne. Możesz na przykład przykleić do kartki i pomalować kilka wypukłych elementów, a następnie uzupełnić pracę rysunkami lub fragmentami fotografii.

Co będzie potrzebne?

białe i czerwone kartki z bloku technicznego, białe i czerwone wstążki, klej uniwersalny, ołówek, wzmocniona taśma dwustronnie klejąca, nożyczki, linijka, dwie nakrętki o średnicy 4–6 cm i 8–10 cm

Co będzie potrzebne?

kartki z bloku technicznego – białe i w innych kolorach, papier ozdobny, kolorowy papier samoprzylepny, kredki, flamastry, pędzle, klej, farby plakatowe, nożyczki, naczynie na wodę, gazety do podłożenia

Co będzie potrzebne?

glina samoutwardzalna lub masa solna, foremki do ciasta, wykałaczki, przedmioty do udekorowania, flamastry, farby plakatowe, pędzle, klej uniwersalny, miękki drut, bibuła, nożyczki, naczynie na wodę, gazety do podłożenia

Co będzie potrzebne?

naczynia, serwetki z materiału, farby plakatowe, farby do szkła lub tkanin, ołówek, kartki z bloku rysunkowego, pędzle, naczynie na wodę, gazety do podłożenia

Co będzie potrzebne?

gruby karton, tektura z tyłu bloku technicznego, fotografie, przedmioty do udekorowania, papier kolorowy, farby plakatowe, kredki, klej uniwersalny, nożyczki, pędzle, naczynie na wodę, gazety do podłożenia

Słowniczek plastyczny

- A** **Architektura** – sztuka projektowania i wznoszenia budowli.
Autoportret – portret artysty wykonany przez niego samego.
- B** **Barwy ciepłe** – kolory: czerwony, pomarańczowy, żółty i ich odcienie.
Barwy czyste – wszystkie kolory podstawowe i pochodne.
Barwy dopełniające – pary kontrastujących ze sobą barw podstawowych i pochodnych, leżących po przeciwnych stronach na kole barw.
Barwy pochodne – barwy, które powstają ze zmieszania dwóch barw podstawowych. Są to kolory: pomarańczowy, fioletowy oraz zielony.
Barwy podstawowe – barwy, których nie można uzyskać ze zmieszania jakichkolwiek innych barw. Są to kolory: żółty, czerwony i niebieski.
Barwy zimne – kolory: zielony, niebieski, fioletowy i ich odcienie.
Barwy złamane – kolory, które uzyskuje się ze zmieszania barw czystych z jedną barwą dopełniającą lub z wieloma barwami tego typu.
Brąz – szarobrazowy metal, z którego wykonywane są rzeźby i pomniki.
- D** **Dzieło sztuki** – wyjątkowy, niepowtarzalny efekt ludzkiej twórczości, uznany przez znawców sztuki za piękny, dobrze wykonany i pomysłowy.
- E** **Ekspонат** – dzieło sztuki lub inny przedmiot stworzony przez człowieka albo obiekt pochodzenia naturalnego prezentowane w muzeum.
Enkaustyka – technika malarska, w której plamy barw są kryjące, wyraziste i trwałe, a do rozrabiania pigmentów używa się gorącego wosku pszczelego.
- F** **Faktura** – powierzchnia dzieła sztuki lub przedmiotu wynikająca z użytego materiału i techniki wykonania.
Fiksatywa – płyn służący do utrwalania prac wykonanych pastelami, ołówkiem, kredką lub węglem.
Film – ruchome obrazy z dźwiękiem przedstawiające fikcyjne lub prawdziwe wydarzenia nagrane kamerą.
Fotografia – dziedzina twórczości obejmująca obrazy utrwalone na papierze lub w pamięci komputera. Do ich wykonania używa się aparatu fotograficznego.
Fotokolaż – układ elementów na podłożu, w którym przeważają fotografie w formie papierowych odbitek.
Fresk – technika malarstwa ściennego polegająca na malowaniu na mokrym tynku za pomocą farb rozprowadzanych wodą.
- G** **Galeria** – miejsce, w którym wystawia się i sprzedaje dzieła sztuki.
Gama barwna (kolorystyczna) – nieprzypadkowe, harmonijne zestawienie plam barwnych. Gama może być zimna, ciepła, szeroka lub wąska.
Graffiti – rodzaj twórczości polegający na malowaniu słów, znaków i obrazów na ścianach budowli, głównie z użyciem szablonek i farb w sprayu.
Grafika – dziedzina sztuk plastycznych polegająca na odbijaniu, głównie na papierze, rysunku wrytego w gumowej, drewnianej lub metalowej powierzchni.
Gwasz – technika malarska, w której składnikiem rozcieńczanych wodą farb jest biały pigment, a plamy są kryjące oraz szybko wysychają.
- I** **Ikona** – wizerunek świętej osoby wykonany w technice temperowej według określonego wzorca. Zgodnie z tradycją religijną o ikonach mówi się, że są pisane, a nie malowane.

K **Kolaż** – technika polegająca na przyklejaniu do podłoża różnorodnych materiałów, często w połączeniu z elementami rysunku i malarstwa.

Kolumna – wysoki słup, na którym opiera się sufit pomieszczenia lub fragment muru budowli.

Koło barw – schemat pozwalający na wyjaśnienie zasad mieszania i powstawania barw. Znajdują się na nim barwy podstawowe i pochodne oraz pary barw dopełniających.

Komiks – historia opowiedziana za pomocą narysowanych i wydrukowanych obrazków połączonych z tekstem.

Kompozycja – układ elementów plastycznych na płaszczyźnie lub w przestrzeni.

Kontrast – w plastyce: różnica między zestawianymi ze sobą plamami lub przedmiotami ukazanymi w dziele, dotycząca na przykład barwy, waloru, kształtu lub faktury.

Kontur – obrys przedmiotu na płaszczyźnie, określający jego kształt.

Kształt (forma) – zewnętrzny wygląd różnych przedmiotów.

L **Laserunek** – przezroczysta warstwa farby nałożona na powierzchnię obrazu olejnego lub temperowego dla uzyskania dodatkowych efektów barwnych.

Linia – ślad ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.

M **Malarstwo** – jedna z dziedzin sztuk plastycznych. Najważniejszą rolę odgrywają w niej plama barwna i kształt.

Malarstwo wazowe – stosowana przez starożytnych Greków technika plastyczna polegająca na ozdabianiu i wypalaniu naczyń ceramicznych. Na wazach w kolorze czerwonym malowano dekoracje substancją, która po wypaleniu stawała się czarna (styl czarnofiguralny), lub pozostawiano malowidła w kolorze naczyń i zamalowywano tło (styl czerwonofiguralny).

Mozaika – technika tworzenia obrazów lub dekoracji z małych, barwnych kamieni, kawałków ceramiki lub szkła, układanych na odpowiednio przygotowanym podłożu.

Mural – malowidło ściennie dużych rozmiarów, najczęściej na budynkach użyteczności publicznej.

Muzeum – miejsce, w którym gromadzone są szczególnie cenne przedmioty związane z różnymi dziedzinami życia człowieka albo obiekty naturalne.

O **Odlew** – przedmiot wykonany z płynnej masy, która zastygła wewnątrz pojemnika. Po wyjęciu odlew przyjmuje kształt formy, w której się znajdował.

P **Papirus** – materiał podobny do papieru, otrzymywany z rośliny o tej samej nazwie. W starożytnym Egipcie wykorzystywano go jako podłoże do pisanie i malowania.

Perspektywa – sposób ukazania głębi i przestrzeni na płaszczyźnie.

Pigment – substancja barwiąca w postaci proszku będąca składnikiem farb.

Piramida – budowla w kształcie ostrosłupa o kwadratowej podstawie; najsłynniejsze piramidy powstały w starożytnym Egipcie i były grobami faraonów.

Plakat – dzieło grafiki użytkowej, zwykle w formie przedstawienia składającego się z obrazów i napisów zaprezentowanych na arkuszu papieru. Prace tego rodzaju pełnią funkcje informacyjne i reklamowe. Twórcy plakatów posługują się prostymi kształtami oraz żywą kolorystyką, aby zachęcić widza na przykład do obejrzenia filmu.

Plama – w plastyce: ślad pędzla lub innego narzędzia malarskiego celowo wykonany na powierzchni płótna, deski lub papieru.

Płaskorzeźba (relief) – kompozycja rzeźbiarska wykonana na płaszczyźnie i pozostawiona wraz z tłem. Można ją oglądać wyłącznie z przodu.

Popiersie – rzeźba ukazująca głowę postaci wraz z ramionami, najczęściej do połowy klatki piersiowej.

Posąg – rzeźba wolno stojąca, najczęściej przedstawiająca postać ludzką.

Punkt – najmniejszy ślad ołówka, flamastra, kredki lub innego narzędzia plastycznego.

R **Rysunek** – dziedzina sztuki, w której najważniejszą rolę odgrywają linia i punkt.

Rzeźba – dziedzina sztuk plastycznych obejmująca dzieła trójwymiarowe, czyli mające trzy wymiary: wysokość, szerokość i głębokość.

S **Sarkofag** – ozdobna trumna, zwykle w kształcie prostopadłościanu, wykonana z kamienia, metalu lub drewna.

Sgraffito – malarska technika dekoracyjna polegająca na pokrywaniu muru kilkoma warstwami barwnego tynku i zeskrobywaniu warstwy wierzchniej według wzoru.

Szablon – kawałek kartonu lub plastiku z wyciętym wzorem, służący do kopiowania tego wzoru na płaskiej powierzchni.

Szkic – rysunek będący wstępnym projektem dzieła lub rodzajem notatki artysty.

Sztuka – twórczość artystów polegająca na umiejętnym posługiwaniu się elementami języka plastyki oraz jej efekty.

Sztuka użytkowa – dziedzina sztuki obejmująca projektowanie przedmiotów codziennego użytku.

Sztyft – podłużny przedmiot uformowany z określonego materiału, na przykład kreda, pastel lub wkład ołówka i kredki.

Ś **Światłocien** – rozłożenie płaszczyzn światła i cienia w rysunku, obrazie lub grafice.

T **Technika akrylowa** – technika malarska, w której używa się farb szybkoschnących i czasem rozcieńczonych wodą, a plamy są trwałe oraz prześwitujące lub kryjące.

Technika akwarelowa – technika malarska, w której używa się farb rozcieńczonych wodą, a plamy są najczęściej prześwitujące, rozmyte i delikatne.

Technika mieszana – polega na łączeniu różnych technik malarskich i rysunkowych w jednej pracy.

Technika olejna – technika malarska, w której używa się farb zawierających olej llny i rozcieńczonych terpentyną, a plamy są gęste i trwałe oraz wolno wysychają.

Technika pastelowa – technika malarska, w której używa się farb w postaci wałeczków uformowanych z pigmentów, kredy i spoiwa, a plamy mogą być zarówno prześwitujące, jak i kryjące. Wyróżnia się pastele suche i olejne.

Technika plakatowa – technika malarska, w której używa się farb rozcieńczonych niewielką ilością wody, a plamy są kryjące i szybko wysychają.

Technika temperowa – technika malarska, w której używa się rozcieńczonych wodą farb, a plamy są kryjące i szybko wysychają.

Terpentyna – płyn, którym rozcieńcza się farby olejne, aby nadać im odpowiednią gęstość i przyspieszyć ich wysychanie.

W **Walor** – natężenie jasności danej płaszczyzny.

Werniks – przezroczysta substancja, którą pokrywa się wyschnięte warstwy farby, aby nadać im połysk i zabezpieczyć przed zniszczeniem.

Z **Zabytek** – budowla o wartości historycznej lub artystycznej, będąca źródłem wiedzy o epoce, w której powstała.

Spis reprodukcji

Boznańska Olga <i>Dziewczynka z chryzantemami</i>	32
Buoninsegni Duccio di <i>Maesta</i>	22
Calder Alexander <i>rzeźba Orzeł</i>	9
Chagall Marc <i>Zakochani z Vence</i>	8
Degas Edgar <i>Tancerka z bukietem kwiatów kłaniająca się ze sceny</i>	52
Derain André <i>Barki na Tamizie</i>	30
Dürer Albrecht <i>Głowa morsa</i>	12
Gauguin Paul <i>Kobieta z owocem mango</i>	27
Gogh Vincent van <i>Gwiazdzista noc</i>	20
<i>Portret Patience Escalier</i>	37
Gris Juan <i>Szklanki i gazeta</i>	54
Hasior Władysław <i>Moje złote buty</i>	10
Hopper Edward <i>szkic do obrazu Pokoje dla turystów</i>	39
Kandinsky Wassily <i>Błękitny okrąg</i>	29
Klee Paul <i>Teatr lalek</i>	53
Klein Yves <i>Niebieski akord</i>	26
Konopacka Malwina <i>wazon OKO</i>	10
Michałowski Piotr <i>Jezioro w górach</i>	42
Młodożeniec Jan <i>plakat Cyrk</i>	9
Picasso Pablo <i>Ubodzy nad brzegiem morza</i>	33
Pollock Jackson <i>Siedem</i>	23
Rak Natalia <i>mural Dziewczynka z konewką</i>	11
Rauschenberg Robert <i>Sen dla Yvonne Rainer</i>	57
Redon Odilon <i>Ofelia wśród kwiatów</i>	48
Rublow Andriej <i>Święta Trójca</i>	45
Signac Paul <i>Wejście do portu w Marsylii</i>	22
Telingater Solomon Benediktovich <i>plakat</i>	56
Totmes <i>popiersie królowej Egiptu Nefretete</i>	24
Wojtkiewicz Witold <i>Podmuch wiosenny</i>	42
Wyspiański Stanisław <i>Autoportret z żoną</i>	48
Vinci Leonardo da <i>Koty i smok</i>	4
Vlaminck Maurice de <i>Widok na Sekwanę</i>	49

Imię i nazwisko	Klasa	Rok szkolny
1.		
2.		
3.		

Do dzieła!

nowa
era

neon

Odkrywanie języka dzieł sztuki

Stanisław Wyspiański,
Portret dziewczynki

Technika

Portret dziewczynki został namalowany pastelami. Jedne kolory są mniej, a inne bardziej intensywne – artysta uzyskał taki efekt dzięki temu, że naciskał sztyft kredki ze zmienną siłą i nanosił linie w różnej odległości od siebie. Łagodne przejścia barw i miękkie kontury powstały dzięki rozcieraniu pasteli. W tle widoczna jest powierzchnia papieru.

Linie

Owal i rysy twarzy dziewczynki oraz kontury i krój jej stroju zaznaczone zostały cienkimi i delikatnymi oraz nieco grubszymi, wyraźniejszymi liniami.

Barwy

W obrazie dostrzec można barwy podstawowe: czerwoną, niebieską i żółtą. Brąz włosów postaci to barwa złamana. Malarz zastosował też jasny ciepły odcień z rodziny czerwieni, potocznie zwany różem. Wyraźnie odcina się on od chłodnego niebieskiego.

Plamy barwne

Miękkie plamy barwne oddają gładkość i spokój twarzy dziecka. Mocniejszymi plamami artysta zaznaczył elementy zacienione oraz fragmenty stroju. Plamy prześwitujące, cienko nałożone wyznaczają dół stroju i tło.

Nowa Era Sp. z o.o.

 www.nowaera.pl nowaera@nowaera.pl

 Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

ISBN 978-83-267-4675-8

9 788326 746758